

Ръководство за добри практики при работата по случаи на трафик на хора в България

СЪДЪРЖАНИЕ

- I. Контекст
- II. Трафик на хора - правна рамка
  - 2.1. Международна правна рамка
  - 2.2. Европейска правна рамка
  - 2.3. Национална правна рамка
- III. Идентификация
  - 3.1. Правна рамка и контекст
  - 3.2. Първи контакт и неофициален разпит
  - 3.3. Брой официални разпити
  - 3.4. Препоръки за добри практики
    - 3.4.1 Индикатори за престъпна дейност срещу жертва на трафик
    - 3.4.2. Индикатори, описващи жертва на трафик
- IV. Правна помощ, консултиране и правно представителство
  - 4.1. Правна рамка и контекст
  - 4.2. Препоръки за добри практики към адвокати
- V. Период за размисъл, издаване на временно разрешително за пребиваване и разрешително за пребиваване по хуманитарни причини
  - 5.1. Правна рамка и контекст
    - 5.1.1. Период за размисъл
    - 5.1.2. Временно разрешително за пребиваване
    - 5.1.3. Разрешително за пребиваване по хуманитарни причини
  - 5.2. Препоръки за добри практики
- VI. Ролята на социалните работници при работа с трафик на хора
  - 6.1. Правна рамка и контекст
  - 6.2. Препоръки за добри практики за социални работници
    - 6.2.1. Достъп до правна помощ
    - 6.2.2. Право на информация
    - 6.2.3. Право на отказ за сътрудничество с правоприлагащите органи
    - 6.2.4. Право на защита на личната неприкосновеност и сигурност

- 6.2.5. Право на защита на свидетел и право на уважително и достойно отношение
  - 6.2.6. Право на защита на физическата неприкосновеност
  - 6.2.7. Право на компенсация
  - 6.2.8. Забрана за преследване и наказване на жертви на трафик
  - 6.2.9. Забрана за задържане на жертви на трафик
  - 6.2.10. Период за размисъл, издаване на временно разрешително за пребиваване и разрешително за пребиваване по хуманитарни причини
  - 6.2.11. Репатриране и условия за предотвратяване на последващ трафик на хора
- VII. Ролята на доставчиците на здравни услуги при случаи с трафик на хора
- 7.1. Правна рамка и контекст
  - 7.2. Препоръки за добри практики
- VIII. Трафикът на хора – бариери и възможности
- 8.1. Контекст
  - 8.2. Препоръки
  - 8.3. Таблица с индикатори за бариерите и успешните практики за реинтеграция и ресоциализация на жертвите на трафик в България

I. КОНТЕКСТ

Трафикът на хора е съвременно робство. Жертвите му често са набирани, транспортирани, укривани чрез употребата на сила, принуда или измама в условията на експлоатация, включваща престъпна дейност, сексуални злоупотреби, насилствен труд или услуги, просия или премахване на органи. Трафикът на хора нарушава редица човешки права, включително правото на живот, правото на физическа неприкосновеност, правото на свобода от изтезания или други форми на жестоко, нечовешко или унижително отношение, противозаконно лишаване от свобода. Трафикът на хора нарушава забраните срещу принудителния труд и други сходни с робството практики. В допълнение, характерно за този вид престъпление е многообразието от форми, в които се проявява, което го прави лесно приспособимо към непрекъснато променящата се социална и икономическа обстановка. Най-често, трафикът на хора е насочен към жени и момичета, но мъжете и момчетата също не са изключение.

Трафикът на хора е дълбоко вкоренен в уязвимостта към бедност, полова неравнопоставеност, насилие срещу жени, липса на социална интеграция, липса на трудова заетост и достъп до образование, дискриминация и детски труд, липса на демократична култура, към въоръжени конфликти и следконфликтни обстановки. Поради причините, посочени по-горе, справянето с този широко разпространен феномен изисква мултидисциплинарен подход, включващ представители на различни професионални сфери.

II. ТРАФИКЪТ НА ХОРА – ПРАВНА РАМКА

2.1. МЕЖДУНАРОДНА ПРАВНА РАМКА

- Конвенцията на ООН за преследване на търговията с хора и експлоатацията на чужда проституция (1949г.);
- Конвенцията на ООН срещу транснационалната организирана престъпност (2000г);
- Протокол за предотвратяване, противодействие и наказване на трафика на хора, особено жени и деца, допълващ Конвенцията на ООН срещу транснационалната организирана престъпност (т.нар. Протокол от Палермо).

Допълнителни документи:

- Конвенция на ООН за правата на детето;
- Факултативния протокол относно търговията с деца, детската проституция и детската порнография.

2.2. ЕВРОПЕЙСКА ПРАВНА РАМКА

Съвет на Европа

- Конвенцията на Съвета на Европа за борба с трафика на хора.

Европейски съюз

- Директива 2004/80/ЕО на Съвета от 29 април 2004г. относно обезщетението на жертвите на престъпления;
- Директива 2004/81/ЕО на Съвета от 29 април 2004 година за издаване на разрешение за пребиваване на граждани на трети страни, които са жертви на трафик на хора или са били обект на помощ за незаконна имиграция и които сътрудничат с компетентните органи;
- Директива 2011/36/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 5 април 2011г. относно предотвратяването и борбата с трафика на хора и защитата на жертвите от него и за замяна на Рамково решение 2002/629/ПВР на Съвета;
- Директива 2012/29/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 25 октомври, 2012г. за определяне на минимални стандарти за правата, подкрепата и защитата на жертвите на престъпления, както и за замяна на Рамково решение 2001/220/ПВР на Съвета;
- Стратегия на ЕС за премахване на трафика на хора 2012г.-2016г.

Допълнителни документи:

- Европейската конвенция за взаимопомощ по наказателноправни въпроси и нейните допълнителни протоколи;
- Европейска конвенция за екстрадиция;
- Европейска конвенция за трансфер на производства по наказателни дела;
- Конвенция на Съвета на Европа за киберпрестъпленията.

2.3. НАЦИОНАЛНА ПРАВНА РАМКА

Съгласно член 5, параграф 4 от българската Конституция, международните договори, които са ратифицирани в съответствие с конституционната процедура, обнародвани и влезли в

сила по отношение на България, са част от българското законодателство и имат предимство пред националните норми, независимо дали създават правно противоречие или не. В тази връзка, всички международни и европейски договори, споменати по-горе, са част от българското вътрешно законодателство и всички техни разпоредби следва да се възприемат като част от вътрешното законодателство. По този начин, България е приела идеята, че трафикът на хора представлява нарушение на правата на човека и престъпление срещу за достойнството и неприкосновеността на човешкото същество.

Националните правни норми, свързани с трафик на хора са:

- Наказателен кодекс;
- Наказателно-процесуален кодекс;
- Закон за борба с трафика на хора;
- Закон за подпомагане и финансова компенсация на пострадали от престъпления;
- Закон за защита на лица, застрашени във връзка с наказателно производство;
- Закон за правната помощ;
- Правилник за приютите за временно настаняване и центровете за закрила и помощ на жертвите на трафика на хора;
- Правилник за организацията и дейността на националната комисия за борба с трафика на хора;
- Националният механизъм за насочване и подпомагане на жертви на трафик.

Допълнителни документи:

- Правилник за прилагане на Закона за социалното подпомагане;
- Закон за закрила на детето;
- Правилник за прилагане на Закона за закрила на детето;
- Етичен кодекс за превенция на трафика на хора и сексуалната експлоатация на деца в сферата на туризма;
- Закон за българските документи за самоличност;
- Закон за убежището и бежанците;
- Закон за чужденците в Република България;
- Координационен механизъм за рефериране и обгрижване на случаи на непридружени деца и деца-жертва на трафик, завръщащи се от чужбина.

Дефиниция за престъплението „трафик на хора“ е предвидена в българския Наказателен кодекс (Раздел IX „Трафик на хора“), чл. 159а, ал. 1, според която: *„Който набира, транспортира, укрива или приема отделни лица или групи от хора с цел да бъдат използвани за развратни действия, за принудителен труд или за просия, за отнемане на телесен орган, тъкан, клетка или телесна течност или за да бъдат държани в принудително подчинение независимо от съгласието им, се наказва с лишаване от свобода от две до осем години и глоба от три хиляди до дванадесет хиляди лева“.*

Според чл. 159а, ал.1 от Наказателния кодекс, трафикантът носи наказателна отговорност дори в случаите, в които жертвата е съзнавала дейността, в която е въввлечена и е дала съгласието си,

което често се случва. Съгласно тази разпоредба, трафикантът може да бъде наказан, дори ако той/тя не използва „специални тактики“ – принуждаване, сила, измама и т.н. – предвидени в чл. 159а, ал. 2 като утежняващи елементи от престъплението, водещи до по-строго наказание.

Утежняващите елементи, описани в чл.159а, ал. 2 от Наказателния кодекс са:

2) *Когато деянието по ал. 1 е извършено:*

1. *прямо лице, ненавършило осемнадесет години;*
2. *чрез използване на принуда или чрез въвеждане на лицето в заблуждение;*
3. *чрез отвличане или противозаконно лишаване от свобода;*
4. *чрез използване състояние на зависимост;*
5. *чрез злоупотреба с власт;*
6. *чрез обещаване, даване или получаване на облаги;*
7. *от длъжностно лице при или по повод изпълнение на службата му,*
Наказанието е лишаване от свобода от 3 до 10 години и глоба от 10,000 до 20,000 лева.

Според чл. 159б от Наказателния кодекс, трансграничния трафик също е престъпление:

„Който набира, транспортира, укрива или приема отделни лица или групи от хора и ги преведе през границата на страната с целта по чл. 159а, ал. 1, се наказва с лишаване от свобода от три до осем години и глоба до десет хиляди лева“.

Според чл.159в от Наказателния кодекс, *„Който използва лице, пострадало от трафик на хора, за развратни действия, за принудителен труд или за прося, за отнемане на телесен орган, тъкан, клетка или телесна течност или за да бъде държано в принудително подчинение независимо от съгласието му, се наказва ...“*

Престъплението „трафик на хора“ много прилича на престъплението „склоняване към проституция“, изложено в чл. 155 от Наказателния кодекс:

1. *Който склонява друго лице към проституция или свожда към блудствени действия или съвкупление, се наказва с лишаване от свобода до три години и глоба от хиляда до три хиляди лева.*
2. *Който предоставя систематически помещение на различни лица за полови сношения или за блудствени действия, се наказва с лишаване от свобода до пет години и с глоба от хиляда до пет хиляди лева.*
3. *Когато деянията по ал. 1 и 2 са извършени с користна цел, наказанието е лишаване от свобода от една до шест години и глоба от пет хиляди до петнадесет хиляди лева.*
4. *Който склонил или принудил друго лице към употреба на наркотични вещества или техни аналози с цел проституиране, съвкупление, блудствени действия или извършване на полово сношение или действия на полово удовлетворение с лице от същия пол, се наказва с лишаване от свобода от пет до петнадесет години и с глоба от десет хиляди до петдесет хиляди лева.*

Когато деянието по ал. 1 - 4 е извършено:

1. *от лице, което действа по поръчение или в изпълнение на решение на организирана престъпна група;*
2. *по отношение на лице, ненавършило 18 години, или невменяем;*
3. *по отношение на две или повече лица;*
4. *повторно;*
5. *при условията на опасен рецидив,наказанието в случаите по ал. 1 и 2 е лишаване от свобода от две до осем години и глоба от пет хиляди до петнадесет хиляди лева, в случаите по ал. 3 - лишаване от свобода от три до десет години и глоба от десет хиляди до двадесет и пет хиляди лева, а в случаите по ал. 4 - лишаване от свобода от десет до двадесет години и глоба от сто хиляди до триста хиляди лева.*

В Закона за борба срещу трафика на хора подробно са изброени възможните средства за извършване на трафик, а именно: *трафик на хора е „набирането, транспортирането, прехвърлянето, укриването или приемането на хора ... чрез използване на принуда, отвлечане, лишаване от свобода, измама, злоупотреба с власт, злоупотреба с положение на зависимост или чрез даване, получаване или обещаване на облаги, за да се получи съгласието на лице, упражняващо контрол върху друго лице, когато се извършва с цел експлоатация“* (ал.1 от Допълнителни разпоредби).

Това постановление, част от гражданското право, не може да бъде използвано като дефиниция на престъплението „трафик на хора“, но различните правоприлагащи органи и НПО могат да я използват в процеса на идентифициране на жертвите, когато разглеждат молби за финансови компенсации, при провеждането на обучения и т.н. Анализът на националната правна рамка показва, че международните дефиниции за трафик на хора не са правилно транспонирани в националната наказателна система в България. Българският Наказателен кодекс определя трафика на хора по действията и целта, а средствата се считат само за утежняващи вината обстоятелства.

Според Протокола от Палермо, елементите на престъплението „трафик на хора“ са три: действия, средства и цели. Следователно, международната правна дефиниция за трафик изисква всеки от тези три елемента да бъде наличен, за да се установи престъплението. Единственото изключение се отнася до децата-жертви, за които средствата са несъотнесими и въпреки че трафикът с цел просия не е изрично упоменат в Протокола от Палермо, все повече се налага разбирането, че експлоатацията с цел просия може да представлява трафик. В тази връзка, Директивата на ЕС, касаеща трафика на хора, също следва да се взема предвид. В допълнение, Конвенцията на Съвета на Европа изрично покрива всички форми на трафик.

Терминът „сексуална експлоатация“ не съществува в българското законодателство. Вместо него се използват неясните термини „порочна практика“ и „разврат“. Нито един от тях обаче не обхваща смисъла на експлоатация. Това може да създаде сериозни пречки за правната защита на роми или други лица, които съставляват преобладаващия брой от трафикирани с цел сексуална експлоатация.

Освен това, принудителният труд и подчинение не се разглеждат като отделни престъпления, а като две от целите на трафика. Робството не е нито отделно престъпление, нито цел на експлоатация. Законът не съдържа определения за робство и принудително подчинение.

От друга страна, българските национални програми за превенция и противодействие на незаконния трафик на хора и защита на жертвите обикновено изброяват като високо рискови групи за своите дейности по превенция жени, деца, етнически малцинства, безработни, социално слаби и хора в неравностойно положение. Програмите включват конкретни дейности целящи превенцията на трафик сред ромското население.

III. ИДЕНТИФИКАЦИЯ

3.1. ПРАВНА РАМКА И КОНТЕКСТ

Според европейското законодателство, „идентифицирана жертва“ се определя като лице, което е официално разпознато като жертва на трафик на хора според съответните официални власти в страна членка.

„Предполагаема жертва“ на трафик на хора се счита за лице, което отговаря на критериите, съдържащи се в европейските регулаторни рамки и международни конвенции, но не е официално идентифицирано от съответните (полицейски) власти като жертва на трафик или е отказало официално да бъде признато или идентифицирано като такова.

Според чл. 10 от Конвенцията на Съвета на Европа за борба срещу трафика на хора, страните членки трябва да приемат мерки за идентифициране на жертвите. За да стане това, страните членки трябва да представят на отговорните власти професионалисти, които са обучени и квалифицирани в превенцията и борбата с трафика на хора, включително и в разпознаването и оказването на помощ на жертви. Идентифицирането на жертва на трафик е процес, който отнема време, следователно Конвенцията изисква, ако компетентните власти имат основателни причини да смятат, че определено лице е жертва на трафик, да го задържат в страната докато процеса по идентифициране не е приключил. Въпросното лице следва да получи помощ и подкрепа, предвидена в Конвенцията.

В България, идентифицирането на жертва на трафик може да бъде иницирано по няколко начина:

1. Чрез предварителна декларация от институция или НПО, физическо или юридическо лице, включително доктор, социален работник, учител;
2. Жалба, подадена от жертвата или нейните роднини;
3. По време на полицейска проверка или разследване.

Националният механизъм за насочване и подпомагане на жертви на трафик описва ролите и процедурите на професионалистите, ангажирани по идентифицирането на жертвите на трафик. Той предвижда както неофициална идентификация (извършена от организации или лица, които първи са осъществили контакт с жертвата), така и официална идентификация (извършена от органи или служители, отговорни за досъдебното производство и извършване на разследването по случая). Националният механизъм съдържа приложение с индикатори за разпознаването на жертвите. Индикаторите са разделени на две групи:

1. Престъпна дейност срещу жертвите;
2. Ефекти от трафика върху поведението и психологическото състояние на жертвите.

Не е възможно едно лице да се саморазпознае като жертва. Човек може да докладва за престъплението трафик на хора, но тя/той ще бъде третиран/а като потенциална жертва, единствено след проверка на приетите индикатори.

Изключително важно е да се разпознаят потенциалните жертви, за да може всеки, който е в контакт с тях адекватно да отговори на най-честите нужди на жертвите, а именно: уважение и признание, помощ, защита, достъп до правосъдие и обезщетение.

Веднъж идентифицирана като жертва на трафик, дадено лице има следните права:

1. Правото на „идентифицирана“ жертва по смисъла на Националния механизъм за насочване и подпомагане на жертвите на трафик;
2. Правото на държавно финансирано обезщетение за материални щети;
3. Правото на статут на „жертва“ и на „свидетел“ по смисъла на Наказателно-процесуалния кодекс;
4. Правото на обезщетение за материални и нематериални щети от трафиканта.

След идентификацията, самоличността на трафикираното лице трябва да бъде проверена и тя/той следва да бъде информиран/а за правото на период за размисъл. Процесът по идентификация трябва да включва оценка на риска по отношение на непосредствените опасности за живота и здравето на пострадалия, както и разработването на индивидуален план за сигурност.

Необходимо е да се подчертае, че уязвимостта към трафика и към различните форми на експлоатация са предопределени от пола. Докато жените и момичетата по-често стават обект на трафик с цел сексуална експлоатация, домакинска работа или в сектора за социални грижи, мъжете и момчетата стават обект на принудителен труд, конкретно в селското и горското стопанство, строителството, минните индустрии, рибарството. В допълнение, краткосрочните и дългосрочните последици върху трафикираните жени и мъже може да се различават, в зависимост от вида трафик и от пола.

Тенденциите, моделите и методите на работа на трафикантите се видоизменят, адаптирайки се към променящите се модели на търсене и предлагане. Различните форми на експлоатация много често се сливат и преплитат, което затруднява точното дефиниране на вида експлоатация, на която са подложени жертвите. Като резултат, идентифицирането на жертвите става още по-сложно.

Работата по премахването на трафика на хора не може да бъде постигната без поставяне на жертвата в центъра на всички действия и инициативи. Това е ориентираният към жертвата подход. Приоритет на НПО-тата е добрата идентификация, защита и помощ на жертвите. Целта на екипите, работещи в неправителствения сектор е да предоставят ясна информация на жертвите за техните права според международните, европейски и национални законодателства, по-специално за правото им на подкрепа и правна помощ, правото им на разрешително за пребиваване, за техните

трудова права, правата им по отношение на достъпа им до правосъдие и адвокат, както и за възможността да претендират за обезщетение.

Ролята на правоприлагащите органи е от огромно значение за справянето с трафика на хора, включително при идентифицирането на жертвите. Като цяло, повечето от случаите на трафик на хора се идентифицират чрез полицейски операции, акции и събиране на сведения, както и чрез разследване на сходни престъпления, сред които трафик на наркотици, оръжие или домашно насилие. Подобни полицейски практики обаче не покриват всички случаи и не са предпоставка за успешната идентификация на жертви, тъй като засегнатите лица често отказват да сътрудничат на властите поради страх от репресивни мерки, задържане или наказание. Много често, те не са склонни да дават така нужните за разследването свидетелски показания. В тази връзка, следва да се отбележи, че настоящата система за идентификация не е достатъчно ефективна поради риска от пренебрегване на лицата, които не искат да сътрудничат на властите и да участват в съдебното производство срещу предполагаемите трафиканти. От друга страна, няма достатъчно адекватни обучения на правоприлагащите органи по темите за идентификация на жертвите на трафик, следователно, липсват им знанията как правилно да разпознават потенциални потърпевши.

Въпреки нарастващата информираност и обществено съзнание, че трафикът на хора представлява грубо нарушение на правата на човека, за държавата фокусът е по-скоро върху преследването и наказването на извършителите, докато правото на защита за жертвите остава на заден план. Често на жертвите се гледа единствено като инструмент на съдебното преследване, пренебрегвайки сериозните последствия за техния бъдещ живот, сигурност и благосъстояние, когато те свидетелстват срещу техните насилници. Друг аспект, който не получава необходимото внимание, е трафикът на чужди граждани. Общо прието е разбирането, че за чуждестранните жертви на трафик, България е страна на транзит и страна на крайна дестинация. В официалната статистика обаче броят на идентифицираните чужди граждани като жертви на трафик е много малък. Българските власти трябва да отделят повече внимание на идентификацията на лица, задържани като незаконни мигранти. Също така, съществуват опасения, че такива жертви са екстрадирани преди да бъдат идентифицирани като жертви на трафик и преди да им бъде дадена възможността да се възстановят и да сътрудничат на властите.

Необходимо е да се отбележи, че официалната статистика на жертвите на трафик е ограничена до лицата, които са взели участие в наказателното производство като свидетели. Такова ограничение значително стеснява разбирането за проблема, което се отразява и на средствата, отпуснати за защита и подпомагане на жертвите. Следователно, събирането на данни трябва да бъде разширено, за да включва информация от други източници като НПО и други ангажирани с проблема структури, независимо от това дали наказателното производство е образувано и дали жертвите са дали показания в качеството си на свидетели срещу трафикантите.

3.2. ПЪРВИ КОНТАКТ И НЕОФИЦИАЛЕН РАЗПИТ

Първият контакт с жертви на трафик на хора, успели да избягат от трафикантите или са спасени от държавните власти, например от полицията, обичайно се случва със служители, работещи на

терен (длъжностни лица от Главна дирекция „Гранична полиция“ на Министерство на вътрешните работи). Първоначалният разговор не е форма на разпит, защото целта му е да идентифицира и насочи жертвата. Процесът е описан в Националния механизъм за насочване като част от административните процедури по работа в случаи на трафик на хора. С цел да осъществят официална идентификация на жертвата и да ѝ осигурят настаняване, полицейските власти обикновено провеждат първоначален разговор с жертвата. Полицията си сътрудничи с подслони, финансирани или от държавата, или от НПО, за да може жертвите да бъдат настанени на безопасно място след тяхната идентификация.

В действителност, първоначалният разпит не е единствен и полицейските служители, работещи на първа линия разпитват жертвите многократно, за да съберат информация за конкретните трафиканти, местата, където се е случила експлоатацията, методите на набиране, използвания вид транспорт, броя и идентификацията на други лица, включени в трафикантската мрежа. Като резултат, полицейските власти извършват *de facto* разпит за извършителя и престъплението, въпреки че показанията на жертвите не могат да бъдат използвани като доказателство по време на наказателното производство. Основните причини за тези разговори са свързани с факта, че често след тяхната идентификация, жертвите изчезват безследно, тъй като предпочитат да не стоят в подслон, а да се приберат вкъщи или на неизвестен адрес; случва се и да престоят в подслон няколко дни, но решават да не сътрудничат на властите.

Отрицателна последица от тези първоначални разговори, тъй като те не са официални разпити по смисъла на Наказателно-процесуалния кодекс, е че не са спазени предвидените в закона гаранции за превенция на ревиктимизацията. Не са зачетени и правата на жертвите. По Закона за борба с трафика на хора, властите са длъжни да информират жертвите за техните основни права като правото на информация, период за размисъл, правото да не сътрудничат на властите, да не бъдат преследвани, правото на съдебен защитник и информация за процедурите по назначаване на такъв, правото на обезщетение, както и информация към кои длъжностни лица да се обърнат и т.н. Практиката показва, че повечето жертви не получават такава информация по време на първоначалните разговори. В заключение, първоначалният разговор може лесно да се превърне в разпит на свидетел преди информирането ѝ/му за нейните/неговите права без присъствието на адвокат.

3.3. БРОЙ ОФИЦИАЛНИ РАЗПИТИ

Въпреки че Националният механизъм за насочване и подпомагане на жертвите на трафик на хора предвижда следователите да бъдат предварително подготвени за състоянието на трафикираното лице и да проявят към нея/него толерантност и разбиране, както и да ограничат разпита до необходимия минимум, десетки официални разпити се провеждат по време на наказателното производство. Те са резултат от неспособността на разследващите власти да гледат на лицата като жертви, а не само в качеството им на свидетели. В такива случаи, жертвите са привиквани за разпит, когато следователите намерят за подходящо. По време на някои от тези допълнителни разпити, жертвите понякога са принудени да свидетелстват и в присъствието на техните насилници, обвинени в извършване на престъплението „трафик на хора“. Разследващият

служител може да реши да подложи жертвата на поредния разпит в случаите, когато тя/той сметне, че има вероятност жертвата да прекъсне контакт. Върху жертвата се оказва натиск да дава показания пред съдия и буквално да повтаря всичко, което вече е казала по време на досъдебното производство.

Освен това, в съдебната фаза на производството, жертвите отново ще са разпитвани по време на открити заседания в съдебните зали, където тя/той трябва да изложат същите твърдения дадени по-рано. Намерението е жертвата да бъде разпитвана само веднъж по време на съдебния процес, но в действителност, тя обикновено е разпитвана няколко пъти според обстоятелствата на конкретния случай.

3.4. ПРЕПОРЪКИ ЗА ДОБРИ ПРАКТИКИ

Как да идентифицираме дали човек е жертва на престъплението „трафик на хора“?

Три елемента на престъплението трафик на хора ни помагат да установим дали дадена личност е жертва. Те са:

Действия: набиране, транспортиране, укриване или приемане на човек или групи от хора;

Средства: принуда или заблуда, чрез отвличане или противозаконно лишаване от свобода, чрез възползване от състояние на зависимост, чрез злоупотреба с власт, чрез обещаване, даване или получаване на печалби;

Цел: с цел блудство, насилствен труд, премахване на телесни органи или подчинение.

В случаите, когато са въввлечени деца, средствата са несъотносими и другите два елемента са достатъчни, за да се идентифицира дете като жертва на престъплението „трафик на хора“.

Идентификацията се осъществява на базата на:

- Първоначален неформален разговор с трафикирания човек;
- Наблюдение на поведението и външния вид на лицето;
- Информация, предоставена от насочващия човек (ако е налична такава);
- Наблюдение и анализ на обстоятелствата, в които лицето е намерено;
- Самоопределяне на трафикираното лице като такава;
- Други.

В повечето случаи трафикираните лица не се определят като такива. Някои от тях изпитват силни чувства на срам и вина, защото са били въввлечени в проституция и предпочитат да скрият този факт. Други, убедени от трафикантите, че са съучастници в престъпни действия, вярват, че правоприлагащите органи ще ги накажат.

ИНДИКАТОРИ ЗА ИДЕНТИФИЦИРАНЕТО НА ТРАФИКИРАНИ ЛИЦА.

3.4.1. ИНДИКАТОРИ, СВЪРЗАНИ С ПРЕСТЪПНА ДЕЙНОСТ СПРЯМО ЖЕРТВАТА

1. Лична свобода

- 1.1. Лицето е с отнети документи за самоличност.
- 1.2. Движението на лицето е ограничено.
- 1.3. Лицето е държано в изолация и под непрекъснат контрол.
- 1.4. Лицето е придружавано, когато излиза навън.
- 1.5 Лицето има ограничен контакт с други хора и/или със семейството си.
- 1.6. Лицето няма възможност да напусне мястото, където работи.
- 1.7. Лицето е задължено да поддържа постоянна връзка с трафиканта чрез мобилния си телефон.
- 1.8. Телефонните разговори на лицето се контролират и следят.

2. Заплащане

- 2.1. Лицето получава малко или никакво заплащане.
- 2.2. Лицето не разполага със средствата си или няма достъп до тях.
- 2.3. Лицето получава по-ниско заплащане от минималното в сектора в приемащата страна.
- 2.4. Лицето изплаща дългове към трафиканта.
- 2.5. Дългът на лицето непрекъснато нараства.
- 2.6. Лицето е принуждавано да изработи минимална сума на ден или за седмица.

3. Условия на труд

- 3.1. Условията на труд на лицето противоречат на установеното трудово законодателство.
- 3.2. Лицето няма възможност да договаря условията на труд.
- 3.3. Предварително уговорените условия на труд не се спазват.
- 3.4. Лицето упражнява определена дейност по принуда.
- 3.5. Лицето няма достъп до медицинска помощ.

4. Условия на живот

- 4.1. Лицето е принудено да живее там, където работи.
- 4.2. Лицето живее в лоши битови и хигиенни условия, с много хора, в малко пространство.
- 4.3. Лицето плаща високи суми за лоши условия на живот.
- 4.4. Лицето няма достъп до информация (радио, телевизия, вестници).
- 4.5. Лицето не разполага с личните си вещи.
- 4.5. Лицето е укривано.

5. Насилие

- 5.1. Лицето е подложено на физическо, сексуално и/или емоционално насилие.
- 5.2. Лицето е свидетел на насилие над други хора с цел „назидание“.
- 5.3. Лицето е заплашвано с насилие спрямо него или неговите близки.
- 5.4. Лицето е лишавано от храна и вода.
- 5.5. Лицето има видими следи от насилие.
- 5.6. Лицето е било „дисциплинирано“ чрез наказания.
- 5.7. Лицето е дрогирано, за да развие наркозависимост.

6. Зависимост

- 6.1. Лицето не знае местния език.
- 6.2. Лицето не знае домашния си или служебния си адрес.
- 6.3. Лицето зависи от трафиканта за оцеляването си.
- 6.4. Лицето е зависимо от трафиканта за употреба на наркотици.

7. Изнудване

- 7.1. Лицето е изнудвано чрез отнемане на личните му документи.
- 7.2. Лицето е изнудвано на основание нелегален статут в страната на дестинация.
- 7.3. Роднините на лицето са изнудвани или заплашвани.
- 7.4. Лицето е изнудвано чрез заплахи за разпространение на лична информация за него и семейството му.
- 7.5. Лицето е изнудвано чрез заплахи за информирание на властите за криминалните действия, в които е въввлечено.
- 7.6. Лицето е изнудвано чрез заплахи, че ще бъде огласено, че проституира.

8. Набиране

- 8.1. Лицето е въввлечено в трафик чрез посредническа агенция за работа в чужбина, агенция за модели, туристическа агенция, агенция за запознанства, обучение или друга организация.
- 8.2. Лицето е въввлечено в трафик чрез приятел, партньор, роднина, член на семейството или друг познат.
- 8.3. Лицето е въввлечено чрез фиктивен брак.
- 8.4. Лицето е било похитено или отвлечено.

9. Измама

- 9.1. Лицето е измамано с обещания за висок доход.
- 9.2. Лицето е измамано за естеството и/или условията на работа.
- 9.3. Лицето е подведено с обещание за брак.
- 9.4. Лицето е измамано с обещания за романтична връзка.

10. Прехвърляне и препродаване

- 10.1. Лицето е прехвърляно от една държава в друга или от едно населено място в друго.
- 10.2. Лицето е прехвърляно от едно населено място в друго.
- 10.3. Лицето е продавано/препродавано или разменяно от един трафикант/сводник на друг.
- 10.4. Лицето е „отдавано под наем“.
- 10.5. Лицето притежава неистински документи за самоличност или пътуване.
- 10.6. Лицето не разполага с документите си за самоличност или пътуване, защото те се държат от някой друг.

11. Сексуална експлоатация

- 11.1. Лицето е местено в различни клубове/публични домове/места за проституиране.
- 11.2. Лицето има татуировки или други белези, сочещи „принадлежност“ към даден трафикант.
- 11.3. Лицето живее или пътува с други жени, които понякога не говорят неговия език.
- 11.4. Лицето има дрехи, характерни за работата в сексуалната индустрия.

- 11.5. Лицето знае само думи, свързани с предоставяне на сексуални услуги, на местния език или на езика на групата от клиенти.
- 11.6. На лицето не е разрешено да отказва на клиент.
- 11.7. На лицето не е разрешено да отказва определени сексуални действия.
- 11.8. Лицето е принуждавано да прави секс без презерватив.
- 11.9. Лицето се намира денонощно в клуба / публичния дом.
- 11.10. Лицето няма право да преустанови да проституира, когато пожелае.
- 11.11. Лицето е подлагано на принудителни гинекологични прегледи и тестове за бременност.
- 11.12. Лицето е принуждавано насилствено да приема контрацептиви или да прекъсва бременността си.
- 11А. Непреки показатели
- 11.13. Има доказателства, че групи жени живеят под контрола на други лица.
- 11.14. В публични домове/клубове има реклами, предлагащи сексуални услуги от жени с определена националност.
- 11.15. Има информация, че проституиращите предоставят услуги на клиенти от определена националност.
- 11.16. Клиентите съобщават, че проституиращата изглежда неспокойна, притеснена или че споделя, че е принудена да проституира.

12. Трудова експлоатация

- 12.1. Лицето е подложено на експлоатация в сектори като земеделие, строителство, производство, развлечение, услуги и др.
- 12.2. Лицето живее в земеделски или индустриални сгради.
- 12.3. Лицето не е облечено адекватно на работата, която изпълнява.
- 12А. Непреки показатели
- 12.4. Лицето не е преминало обучение за работата, която изпълнява.
- 12.5. Разлепени са обяви на езици различни от местния.
- 12.6. Липсват необходимите лицензии или разрешителни за наемане на работници от други страни.
- 12.7. Липсват документи за изплатени заплати на работниците.
- 12.8. Липсват указания за безопасен трудов процес.
- 12.9. Оборудването е проектирано или модифицирано така, че на него да работят деца.

13. Просия и джебчийство

- 13.1. Лицето проси на обществени места или в градския транспорт.
- 13.2. Лицето е част от група за просия, джебчийство или друг вид престъпна дейност.
- 13.3. Лицето има физически увреждания, които може да са резултат от умишлено осакатяване.
- 13.4. Лицето участва в дейности на организирани престъпни групи.
- 13.5. Лицето е наказвано, ако не краде достатъчно.
- 13.6. Лицето се движи всекидневно в големи групи и на големи разстояния.
- 13.7. Лицето живее заедно с други лица, които не са част от семейството му. Същите са известни на полицията във връзка с престъпна дейност.

- 13.8. Лицето пътува с членове на престъпната група до страната на дестинация.
- 13.9. Лицето има издадена забрана за напускане на страната по Закона за българските документи за самоличност.
- 13А. Непреки показатели
- 13.10. Зачестяват случаите на престъпления, свързани с джебчийство или кражби.
- 13.11. Групата предполагаеми жертви се е придвижила за даден период от време през много държави.
- 13.12. Лицето е известно във връзка с просия.
- 13.13. Предполагаемите жертви са били въввлечени в просия, джебчийство и други вид престъпна дейност в страната или чужбина.

14. Експлоатация в домакинството

- 14.1 Лицето живее при семейство като обслужващ персонал (домашна помощница, бавачка, болногледачка и др.)
- 14.2. Лицето не се храни с останалата част от семейството.
- 14.3. Лицето не разполага с лично пространство.
- 14.4. Лицето е обявено за изчезнало от работодателя си, макар че все още живее в дома му.
- 14.5. Лицето не може или много рядко може да излиза от дома.
- 14.6. Лицето не може да напуска дома без работодателя си.
- 14.7. Лицето не получава достатъчно храна.
- 14.8. Лицето е подлагано на обиди, злоупотреба, заплахи или насилие.

15. Трафик на деца (до 18г.)

- 15.1. Детето носи и/или продава наркотици.
- 15.2. Детето е част от група от деца от една и съща националност (етническа принадлежност).
- 15.3. Детето е част от група деца с общ придружител.
- 15.4. Детето е непридружавано и е било „намерено“ от възрастен от същата националност.
- 15.5. Детето се движи в група с други деца, докато пътуват с обществения транспорт без видима причина и цел.
- 15.6. Детето живее с възрастни, които не са негови роднини.
- 15.7. Детето е negliжирано.
- 15.8. Детето се е опитало да избяга от задържащия го полицейски служител.
- 15.9. Детето е изплашено и некомуникативно.
- 15.10. Детето не знае местния език.
- 15.11. Детето настойчиво проси от хора на улицата.
- 15.12. Детето е задържано от полицията и има регистрирани кражби.
- 15.13. Детето не ходи на училище, не знае да чете и пише.
- 15.14. Детето е обучено да говори по един и същи начин при определени ситуации.
- 15.15. Детето не разполага със средствата, които печели.
- 15.16. Детето е под непрекъснато наблюдение на възрастен от разстояние.
- 15А. Непреки индикатори

15.17. Възрастните, с които живее детето, разполагат с неговите документи за самоличност и декларация за съгласие от родителите му.

15. 18. Възрастните, с които живее детето, разполагат с големи парични средства, без да могат да докажат произхода им.

16. Трафик на бременни жени

16.1. Жената е в напреднала бременност.

16.2. Жената е в напреднала бременност, но се старее да прикрие състоянието си.

16.3. Жената пътува с мъж, който се представя за баща на детето.

16.4. Жената пътува в напреднала бременност, придружавана от лица, които не са нейни роднини.

16.5. Жената пътува в напреднала бременност, без да разполага с необходимите финанси и документи за да роди в чужбина по медицински причини.

3.4.2. ИНДИКАТОРИ, ОПИСВАЩИ ЖЕРТВАТА

17. Поведение и външен вид

17.1. Лицето се страхува да говори.

17.2. Поведението на лицето подсказва, че е предварително инструктирано, как да се държи и какво да говори.

17.3. Лицето се опитва да избяга.

17.4. Лицето стои настрана от другите жени в клуба / публичния дом.

17.5. Лицето смята, че е наблюдавано или следено.

17.6. Лицето не знае правата си.

17.7. Лицето позволява на други да говорят от негово име.

17.8. Лицето проявява страх или тревожност.

17.9. Лицето реагира с гняв и избухвания.

17.10. Лицето споделя, че има проблеми със съня и кошмари.

17.11. Лицето има проблеми с паметта.

17.12. Лицето показва признаци на депресия.

17.13. Лицето се обърква по отношение на време и място.

17.14. Лицето споделя, че има чувството, че полудява.

17.15. Лицето употребява алкохол и наркотици.

17.16. Лицето се отнася с недоверие към властите.

17.17. Лицето се страхува да разкрие имиграционния си статус.

17.18. Лицето защитава трафиканта или трети страни.

17.19. Лицето показва девиантно поведение.

17.20. Лицето има внезапни промени в поведението.

17.21. Лицето представя противоречива и непълна информация.

17.22. Лицето има психосоматични оплаквания.

17.23. Лицето има физически оплаквания в резултат на сексуално насилие.

17.24. Лицето споделя за предишни и/или настояща бременност.

17.25. По тялото има следи от насилие.

17.26. Лицето изглежда изтощено.

- 17.27. Лицето има занемарен външен вид.
17.28. Лицето е с физически и/или психически затруднения.

18. Обкръжение

- 18.1. Хората от обкръжението на лицето (родители, роднини, приятели, съседни) се съмняват, че лицето е жертва на трафик.
18.2. Лицето показва малка или никаква привързаност към дома и е започнало да се изолира.
18.3. Лицето има склонност да бяга от дома си (или институцията, в която е настанено).
18.4. Лицето пребивава на място, което е вероятно да се използва за експлоатация на хора.
18.5. Лицето идва от място (селище, държава), за които са знае, че са места за набиране на жертви на трафик.
18.6. Лицето е следено и/или контролирано по друг начин.
18.7. Лицето има много нови познанства и много нови придобивки (дрехи, мобилен телефон).
18.8. Лицето често отсъства от училище или го е напуснало.
18.9. Лицето е в контакт със сутеньори, трафиканти и личности, свързани с трафик на хора.
18.10. Мястото, където работи или пребивава лицето се характеризира със специални охранителни средства – наличие на бодигардове, камери, скривалища, скрит интериор.
18.11. Лицето пътува често от и до страни на произход/дестинация.

IV. ПРАВНА ПОМОЩ, КОНСУЛТИРАНЕ И ПРАВНО ПРЕДСТАВИТЕЛСТВО

- 4.1. Съгласно член 15 от Конвенцията на Съвета на Европа за борба с трафика на хора, страните-членки са длъжни да предвидят във вътрешното си законодателство правна подкрепа и помощ за жертвите на трафик на хора. Държавите са задължени да предприемат законодателни или други мерки, за да гарантират обезщетение на жертвите, от страна трафикантите и държавата. На пострадалите също така трябва да им бъде осигурена информация за съответните съдебни и административни производства, на разбираем за тях език.

В България, Законът за подпомагане и финансова компенсация на жертвите на престъпления постановява, че трафикът на хора е едно от седемте най-сериозни престъпления, за които държавата е задължена да подпомага и компенсира жертвите. Според чл.6(1) от него, жертвите трябва да бъдат информирани за правата си устно и писмено на език, който разбират. Информацията трябва да бъде предоставена или от служители на Министерството на вътрешните работи или от доставчиците на услуги за жертви. Законът също предвижда, че жертвите на престъпления имат право на безплатна правна помощ по смисъла на Закона за правната помощ.

Процедурата по подаване на иск за обезщетение е описана в Наказателно-процесуалния кодекс. Ако жертвата не подаде иск по време на наказателното производство или е на мнение, че присъденото обезщетение не покрива всички нанесени щети, тя/той има правото да подаде нов иск по Закона за задълженията и договорите пред граждански съд. Процедурата е описана в Гражданско-процесуалния кодекс.

Правила за предоставяне на обезщетение също са предвидени в Закона за подпомагане и финансова компенсация на жертви на престъпления (Чл.3, ал.3), според който подпомагане и обезщетение могат да се предоставят на лица, претърпели щети в резултат на извършено срещу тях престъпление, включително трафик на хора. Такова обезщетение може да се отпусне след осъждане на трафикант или след издаване на акт от съдия или прокурор за спиране или прекратяване на наказателното дело. Жертвата трябва да подаде заявление за обезщетение пред Националния съвет за подпомагане и финансова компенсация на жертвите на престъпления в рамките на два месеца след издаването на присъда или спиране/прекратяване на наказателното дело. Присъжданите суми варират от 250 до 5000 лева.

По този начин, правото на жертвата на правна помощ възниква от момента, в който тя/той е била идентифицирана като жертва, в съответствие с чл. 6 от Закона за подпомагане и финансова компенсация на пострадали от престъпления и на Националния механизъм за насочване и подпомагане на жертви на трафик на хора.

Съгласно член 75 от Наказателно-процесуалния кодекс, правото на жертвата да бъде представлявана от адвокат в наказателното производство възниква от момента, в който тя/той реши да си сътрудничи с органите на разследването.

Другият начин, по който жертвите имат достъп до правна помощ е чрез НПО, действащи в областта на защитата на правата на човека, по-специално за защита на женските човешки права. Правните екипи на неправителствените организации обаче са най-често обучени за работа по случаи на домашно насилие, а казусите с жертви на трафик са рядкост в тяхната област на компетентност и интерес.

На практика, жертвите на трафик нямат достъп до независима и качествена правна подкрепа и помощ, което им пречи да упражняват правото си на обезщетение. Обикновено, те не претендират за финансово обезщетение, тъй като участват в съдебното производство само в качеството им на свидетели. Повечето от тях не са представлявани и от адвокат.

Жертвите на трафик на хора имат право да бъдат правно консултирани и представлявани от адвокат. Ако те не са в състояние да си позволят адвокат, поради финансови затруднения, те имат право на служебен (*ex officio*) адвокат, финансиран от държавата. Това важи за наказателни и граждански дела.

Правната помощ може да бъде два вида: първична и пълна правна помощ. Първичната включва консултиране и подаване на документи, докато пълната - процесуално представителство пред органите на разследването и пред съда.

Водещият прокурор и съдията могат да вземат решение да се назначи *ex officio* адвокат в определени случаи, когато са изпълнени изискванията на закона, а именно когато жертвата не може да си позволи адвокат поради финансови причини. Когато се вземе такова решение, те изпращат писмо до съответната адвокатска колегия с искане за служебен адвокат, който да бъде

назначен като адвокат на жертвите по време на производството. Нужно е да се отбележи, че според член 25 (5) от Закона за правната помощ, жертвата на трафик може да избере своя служебен адвокат.

Правоприлагащите органи - прокурори и съдии - трябва да информират жертвите за тяхното право на адвокат, включително и служебен, ако те не могат да си позволят такъв. Но властите не проверяват дали жертвите отговарят на условията за назначаване на служебен адвокат - жертвата трябва да го поиска сам/а. В резултат, обикновено жертвите на трафик не получават правна помощ и не са правно представлявани пред разследващите органи и пред съда.

4.2. ПРЕПОРЪКИ ЗА ДОБРИ ПРАКТИКИ ЗА АДВОКАТИ

Как да проведем консултативна сесия с жертва на трафик на хора?

Трафикът на хора е сред най-травмиращите преживявания дадено лице може да преживее, следователно, когато работим с жертви на трафик на хора, необходимо е да се имат предвид препоръките, изброени по-долу.

Най-честите симптоми за пост-травматично стресово разстройство, за които адвокат трябва да следи са:

- Повтарящи се мисли/спомени от ужасяващи събития;
- Усещане сякаш събитието се случва отново;
- Повтарящи се кошмари;
- Чувства на привързаност/уединеност;
- Липса на емоции;
- Нервност. Лесно се стряска;
- Трудна концентрация;
- Проблеми със съня;
- Постоянна напрегнатост;
- Раздразнителност, изблици на гняв;
- Избягване на дейности, които напомнят за травматично или болезнено събитие;
- Невъзможност да си спомни части или повечето от травматично или болезнено събитие;
- Слаб интерес към ежедневните дейности;
- Усещане за липса на бъдеще;
- Избягване на мисли и чувства, свързани с травматични събития;
- Внезапна емоционална или физическа реакция, когато са напомнени болезнени или травматични събития.

В допълнение на пост-травматичното стресово разстройство, жертвите на трафик на хора са склонни да страдат и от други тревожни психически състояния, като пристъпи на паника, обесивно-компулсивно разстройство, генерализирано тревожно разстройство, както и голямо депресивно разстройство.

В тази връзка, не е изненадващо, че по време на разследването и съдебното производство,

жертвите биха могли:

- Да бъдат враждебни към следователя и прокурора, както и към съдията;
- Да отказват да сътрудничат на разследването и на полицейските органи;
- Да съобщават за липса на памет, свързана с травматични и болезнени събития;
- Да описват събития, но не в детайли;
- Да блокират събития, които са животозастрашаващи;
- Да бъдат раздразнителни и/или ирационални;
- Да бъдат дезориентирани;
- Да показват тревожност;
- Да имат нужда от повече време, за да опишат събития, да се нуждаят от паузи и почивки по време на описанието;
- Да им отнема повече време, за да се възстановят.

По време на консултативните сесии с адвокат, изслушването на жертвите бива затруднено, когато:

- Мисленето на адвоката е различно от мисленето на клиента;
- Образованието, културната среда и житейски опит на адвоката са различни от тези на клиента;
- Клиентът говори с акцент, диалект или използва непознати за адвоката думи;
- Адвокатът е чувал същата история и преди;
- Адвокатът не знае как да отговори на някои от въпросите на клиента;
- Клиентите казват нещо, което адвокатът не иска да чуе;
- Емоциите на адвоката са много силни;
- Адвокатът е фокусиран върху себе си и не желае да чуе мнението на другите;
- Резултатът от разказа на клиента е негативен;
- Адвокатът решава, че не харесва клиента.

Въз основа на представените по-горе положения, някои от принципите за провеждане на професионална и ефективна консултативна сесия между адвокат и жертва на трафик са:

- Бъдете наясно с времевата рамка, с която разполагате, както и с емоционалната граница към клиента.

Това е начинът клиентът да придобие ясна представа за вашите взаимоотношения;

- Не се превръщайте в спасител на жертва на трафик;

Подобно отношение ще ревиктимизира клиента, засилвайки зависимостта й/му от вас. Дайте на клиента си свободата да изразява себе си и заедно потърсете решение за неговата/нейната ситуация.

- Уверете се, че всичко което правите е в интерес на клиента.

Етичните принципи на работата като адвокат Ви задължават да следвате това правило, но то е изключително важно в случаите с жертви на насилие, особено при жертви на трафик;

- Не тълкувайте думите на клиента.

Вашата задача е да изследвате хода на събитията и да дадете на клиента си подходящ съвет по съответния казус;

- Бъдете гъвкави във Вашите предположения към клиента;

Бъдете готови да отхвърлите Вашите предположения, ако те не съответстват на разказа на клиента. Бъдете внимателни към емоционалното й/му състояние. Бъдете готови да се откажете от определени правни действия, които биха били прекалено болезнени за клиента, освен ако не е абсолютно необходимо за Вашата работа.

- Не бъдете предубедени;

Не правете прибързани изводи и бъдете готови да смените позицията си, ако тя не отговаря на житейската реалност и емоционален статус на Вашия клиент. Винаги правете двойна проверка на заключенията си направени в края на консултативната сесия.

- Погрижете се за собствения си интерес като обсъждате и търсите помощта на Ваши колеги; Работата с жертви на насилие, особено жертви на трафик на хора, е обременяващо преживяване, което изисква да се грижите за собственото си емоционално здраве. Един от начините е да споделяте с колеги Вашия опит, за да бъдете готови да поемете този товар и да бъдете от помощ за другите.

- Не говорете по теми, които не се отнасят до клиента;

Събирайте информация, отнасяща се само до вашия казус. Не натоварвайте клиента с излишни въпроси, като например, какви са били връзките й/му в миналото, здравословни състояния, сексуална ориентация, интимни взаимоотношения и др.

- Бъдете подчинени на принципите на реалността;

Не обещавайте повече от това, което можете да направите. Помогнете на клиента си да разбере за процедурите такива каквито са, включително и за всички негативни последствия. Обяснете стъпките и подходите, които трябва да следват и бъдете сигурни, че тя/той дава съгласието си за всички Ваши действия.

Най-добрият начин за провеждане на консултативна сесия с жертва на трафик на хора е следния:

- Не насрочвайте консултативната сесия прекалено рано през деня;
- Провеждайте консултативните сесии в сигурна среда;
- Предложете на клиента си нещо за пиене, за да й/му помогнете да възвърне контрола си по време на сесията;
- Провеждайте консултативните сесии само след като жертвата е стабилизирана, което може да наложи предварително психологическо или социално консултиране;
- Имайте предвид, че жертвата може да каже нещо, което изисква потвърждение, за да се подсигури, че тя/той не са в риск;
- При възможност, уверете се, че жертвата, нейните роднини и приятели няма да бъдат изложени на опасност;
- Планирайте подкрепа и подслон (защитено жилище) преди участието й/му в наказателно производство;
- Избягвайте ревиктимизация.

Основната цел на консултативна сесия между адвокат и жертва на насилие, особено жертви на трафик на хора, е да се изгради връзка с клиента, която ще й/му помогне да почувства сигурност и

разбиране. Главното послание е: „Виждам те такъв, какъвто си. Разбирам те. Приемам твоята версия на събитията в живота ти. Вярвам ти“.

V. ПЕРИОД ЗА РАЗМИСЪЛ, ИЗДАВАНЕ НА ВРЕМЕННО РАЗРЕШИТЕЛНО ЗА ПРЕБИВАВАНЕ И РАЗРЕШИТЕЛНО ЗА ПРЕБИВАВАНЕ ПО ХУМАНИТАРНИ ПРИЧИНИ

5.1. ПРАВНА РАМКА И КОНТЕКСТ

5.1.1. ПЕРИОД ЗА РАЗМИСЪЛ

Според Конвенцията на Съвета на Европа за борба с трафика на хора, жертвите имат право на период за размисъл до 3 месеца. Недокументирани жертви и жертви-мигранти имат правото на временно разрешително за пребиваване докато текат наказателните и други процедури когато, в края на престоя за размисъл, те решат да сътрудничат на властите. Ако връщането им би представлявало опасност за живота и сигурността им, трафикираните лица имат правото да кандидатстват за убежище или разрешително за пребиваване въз основа на хуманитарни фактори.

В България, според чл.26(1) и чл.9(3) от Закона за борба с трафика на хора, пълнолетните жертви имат право на период за размисъл до 1 месец. Това важи както за жертви на вътрешен трафик, така и за жертви на трансграничен трафик. Децата-жертви разполагат с по-дълъг период за размисъл от 2 месеца, според чл.26(2) от същия закон.

На практика обаче не е ясно кой и как взема решенията за начало на периода за размисъл. Например, социалните работници броят началото на периода с настаняването на жертвите в подслон. Но полицейският служител, който провежда първоначалния разговор с жертвата с цел официалното ѝ идентифициране като такава ще маркира това събитие за старт на периода за размисъл.

Жертвите имат право на достъп до безплатна психологическа и правна помощ по време на периода за размисъл. Психологическата помощ може да бъде или частно финансирана (НПО) или държавно финансирана (по Закона за подпомагане и финансова компенсация). Когато жертвите са настанени в подслони, те получават консултации от психолозите, които работят там и са представители на НПО. Друга възможност е да се обърнат към частен психолог, регистриран по Закона за подпомагане и финансова компенсация на пострадали от престъпления, който е заплатен от държавния фонд (същият фонд, който разпределя средства за финансови компенсации за материални щети).

Но следва да се отбележи, че чл.17, ал.2, т.2 и т.3 от Закона за подпомагане и финансова компенсация на пострадали от престъпления изискват жертвите да посочат в молбите си за психологическа помощ датата, мястото и обстоятелствата на престъплението, както и датата, на която пострадалото лице е уведомило съответните власти за извършеното престъпление. Това е пропуск в законодателството, тъй като позволява на жертвата да търси психологическа подкрепа само след като е сътрудничела на властите, а не преди това в случаите, когато тече периодът на размисъл. Това представлява нарушение на Конвенцията на Съвета на Европа и Директивата на ЕС.

Що се отнася до правната защита по време на периода за размисъл, ситуацията на теория е много добра. Както бе посочено по-горе, българското законодателство изрично гарантира, че жертвите на трафик имат право на държавно финансирана първична правна помощ (консултация и подготовка на документи преди началото на каквото и да е съдебно производство).

Двете форми на първична правна помощ – консултация за инициране на съдебно производство и подаване на документи – изцяло включват и необходимите консултации по време на периода за размисъл. Те целят да улеснят жертвата в нейното/неговото решение дали да участва или не в бъдещите наказателни производства. Тъй като правото на първоначална правна помощ автоматично произлиза от статуса на „жертва на трафик на хора“, полицейските власти трябва да предоставят на жертвата документ, потвърждаващ идентифицирането ѝ като такава.

Правната помощ, която е финансирана през частни източници и предоставяна по време на периода на размисъл, също не е добре развита на практика. Повечето НПО не разполагат с обучен персонал, който да предоставя правна информация (това са правно обучени социални работници, адвокати, специализиращи в трафика на хора и т.н.).

5.1.2. Временно разрешително за пребиваване

Според чл.14(1) от Конвенцията на Съвета на Европа за борба с трафика на хора, съществуват две възможности за издаването на разрешителни за пребиваване на жертви на трафик: на базата на тяхната лична ситуация и/или за съдействие на властите в разследването или наказателното производство. Всички страни членки на ЕС обаче са насърчени да следват втората опция в прилагането на Директива 2004/81/ЕО от 29.04.2004г. на Съвета на Европа за разрешително за престой на лица от трети страни, които са жертви на трафик на хора или които са били обект на действия за улесняване на нелегалната имиграция и които съдействат на властите. В тази връзка, следва да се отбележи, че чл.4 от Директивата позволява на страните членки да приемат или поддържат по-благоприятни условия за гражданите от трети страни, които са жертви на трафик на хора.

В България, основанията за издаване на разрешения за пребиваване на жертвите на трафик на хора са предвидени в чл.25 от Закона за борба с трафика на хора. Според този член, жертвите на трафик, които са изявили желание да сътрудничат на съответните власти за идентификацията на трафикантите могат да получат „специален статут на закрила“ по времето на наказателното производство. Законът предвижда две мерки за закрила: 1. Разрешително за продължително пребиваване в страната по отношение на чужди граждани; 2. Удължаване на периода за престой в подслон. Член 26 от закона постановява жертвата да даде съгласието си в рамките на 30 дни.

Според чл.24, ал.1, т.17 от Закона за чужденците, разрешително за продължително пребиваване може да бъде издадено на чужденец, получил „специален статут на закрила“: по чл. 25 от Закона за борба с трафика на хора. Такова разрешително, според чл.23, ал.3 от Закона за чужденците може да бъде от една година до неопределен период. Подновяване на разрешителното за пребиваване е възможно в случаите, когато наказателното производство не е приключило в рамките на периода за престой.

Веднъж издадени „специалния статут на закрила“ и разрешителното за пребиваване, чуждестранните жертви на трафик не могат да бъдат изведени от страната, освен по тяхно желание. Има изключения в случаите, когато жертвите нямат документи за самоличност или откажат да сътрудничат за тяхната идентификация (чл.28, ал.3 от Закона за борба с трафика на хора). В подобни случаи, разрешително за продължително пребиваване не се издава.

Както може да се види от представената национална правна рамка, сътрудничеството с компетентните власти е условие за издаване на разрешително за пребиваване на жертвите на трафик. На практика, идентификацията на жертвите е тясно свързана с желанието им да сътрудничат на властите и като резултат, едномесечния период за размисъл за жертвите не се взема под внимание.

5.1.3. РАЗРЕШИТЕЛНО ЗА ПРЕБИВАВАНЕ ПО ХУМАНИТАРНИ ПРИЧИНИ

Ако връщането ще застраши живота и сигурността на чуждестранните жертви, те имат правото да кандидатстват за убежище по хуманитарни причини. Член 9 от Закона за чужденците предвижда издаването на хуманитарен статут на чужденец, който е принуден да напусне или да остане извън страната на произход, поради реална опасност от нечовешко и унизително отношение или непосредствена опасност за живота ѝ/му. Тези заплахи могат да произлязат от организация, срещу която държавата не може да противодейства (организирана престъпна група).

5.2. ПРЕПОРЪКИ ЗА ДОБРИ ПРАКТИКИ

В България, понастоящем, няма случаи на издаване на временно или хуманитарно разрешително за пребиваване.

VI. ТРАФИК НА ХОРА И СОЦИАЛНИТЕ РАБОТНИЦИ

6.1. ПРАВНА РАМКА И КОНТЕКСТ

Независимо от факта, че трафикът на хора е признат като грубо нарушение на правата на човека и тежко престъпление, жертвите му най-често се третират като свидетели само по време на наказателното производство. В България, достъпът на жертвите до подкрепа и защита често се свързва с решението им да сътрудничат на компетентните органи, както и с важноста им за висящи наказателни производства. Често действията, предприети по отношение на жертвите, не спазват международните и европейските стандарти за защита на човешките права. Някои от примерите в това отношение са следните: извършване на задължителни медицински прегледи, включително и по отношение на ХИВ; задължително психологическо консултиране; ограничение на свободата на движение; осъществяване на контакти с роднина на жертвата, без да нейното съгласие, и т.н.

Решението на жертвите да съобщят за трафик и да сътрудничат на властите по време на разследването и наказателното производство, зависи от отношението на тези власти към тях, от нивото на защита на тяхната физическа и психическа неприкосновеност, от риска да бъдат арестувани за извършването на криминални действия по време на трафика и т.н. Многобройни

проучванията показват, че властите разполагат с по-големи шансове за ефективни наказания на трафикантите, когато жертвите са разпознати като такива и когато техните основни човешки права са спазени и защитени. Тогава жертвите сътрудничат на властите много по-добре.

Според европейското законодателство – Конвенцията на Съвета на Европа за борба с трафика на хора и Директива 2011/36/ЕС на Европейския парламент и на Съвета на Европа – всеки акт на подкрепа трябва да бъде осъществен въз основа на взаимно съгласие на двете страни: жертви и власти. Тя трябва да се случва след обстойното информиране на жертвите за техните човешки права като правото на подслон, правото на правна помощ и представителство, правото на социална и психологическа подкрепа, правото на медицинска помощ и подкрепа, правото на преводач и т.н.

В България жертвите на трафик могат да разчитат на следната социална подкрепа:

- 14 Кризисни центъра за деца жертви на насилие и трафик – с капацитет 145 места, престой до шест месеца, създадени по Закона за социалното подпомагане и финансирани от държавата, въпреки че основно НПО ги управляват;
- 8 Кризисни центъра за пълнолетни жертви на насилие и трафик – с капацитет от 66 места, престой до 6 месеца, създадени по Закона за социалното подпомагане и финансирани от държавата – всички управлявани от НПО;
- 2 Подслона единствено за жертви на трафик – с капацитет от 8 (+4) места, дългосрочно настаняване до края на производствата, създадени по Закона за борба с трафика на хора, финансирани от бюджета на Националната комисия за борба с трафика на хора и двата управлявани от НПО.

Националният механизъм за насочване и подпомагане на жертви на трафик в България е рамка за сътрудничество, чрез която държавни органи изпълняват задълженията си за защита и насърчаване на човешките права на жертвите на трафик. Чрез него те координират усилията си в стратегическо партньорство с гражданското общество. Основните цели на Националния механизъм е да гарантира спазването на човешките права на жертвите на трафик и да подсили ефективни средства за насочване на трафикираните лица към съответните услуги. В допълнение, той е средство за подобряване на националните политики и процедури, свързани с голям кръг от проблеми, засягащи жертвите на трафик, като пребиваване и репатриране, обезщетение, защита на свидетелите. Механизмът може и да налага националния план за действие и да определя индикаторите за оценка на постигнатите цели.

Социалната подкрепа според Националния механизъм за насочване и подпомагане на жертви на трафик:

1. Описание на услугата

Социалната подкрепа подпомага жертвите на трафик и техните близки да се справят с практическите проблеми, възникващи в процеса на реинтеграция.

Във връзка с трафика на хора от социална подкрепа могат да се възползват:

- Лица (възрастни и деца), станали жертви на трафик;

- Близки на жертви на трафик.

Социалната подкрепа включва следните форми на работа:

Оценка на случая

Оценка на потребностите на клиента от социална подкрепа и ресурсите му за справяне. Договаряне на **план** за социална подкрепа.

Социално консултиране

Информирание на клиента за възможностите да бъдат посрещнати неговите нужди. Предоставяне на информация относно нормативната база, службите и програмите, оказващи подкрепа, стъпките, които трябва да бъдат предприети, документите, които трябва да бъдат предоставени, и т.н. Информация относно правата му по ЗБТХ и друго релевантно законодателство.

Социално застъпничество

Придружаване на клиента и улесняване на комуникацията му с институциите; защита на интересите и правата на лицето и преодоляване на затруднения от бюрократичен или друг характер.

Насочване

Насочване към служби и организации, предоставящи подкрепа.

Хуманитарна подкрепа

Представяне на материална помощ (под формата на парични средства, вещи или продукти) за покриване на най-неотложните нужди на клиента.

Водене на случая

Оценка и планиране на работата по случая; изготвяне на необходимата документация и кореспонденция за насочване и взаимодействие; организиране на мултидисциплинарни срещи.

2. Принципи на работа

- Емоционална подкрепа;
- Конфиденциалност;
- Информирано съгласие;
- Партниране при правене на план за сигурност и подкрепа;
- Информация за насочване;
- Партниране при вземане на решение;
- Овластяване;
- Проследяване.

3. Организация на работата

- Социалната подкрепа се осъществява от социални работници, които работят в екип;
- За всеки случай се определя водещ (социален работник, клиничен социален работник или консултант, осъществяващ кризисна интервенция). Водещият на случая отговаря за цялостната организация на работата и взаимодействието със специалисти и институции;
- Новопостъпилите случаи се представят на седмични екипни сбирки, на които се определя водещия на случая, дават се насоки за работа и се разпределят задачи;
- Социалната подкрепа може да се предоставя като:

- Спешна социална помощ, съпътстваща кризисната интервенция, насочена към осигуряването на неотложните нужди на пострадалите; предоставя се при денонощен режим на работа;
  - Социална помощ, съпътстваща процеса на реинтеграция, насочена към посрещането на средносрочни и дългосрочни потребности; осъществява се в рамките на работния ден;
- Работата на социалните работници се организира по график. Дежурствата са равномерно разпределени, за да се избегне пренатоварване и емоционално „прегаряне“ на социалните работници;
  - Съществува процедура за равномерно разпределение на работата по случаи между членовете на екипа, за да се избегне емоционалното им прегаряне;
  - Програмата разполага с актуална информационна база за институции, служби и програми, към които клиентите могат да бъдат насочвани. Тя трябва да се обновява периодично;
  - Съществуват ясни процедури за работа в следните ситуации:
    - При висок риск за здравето и живота на лицето, което се ползва от социална подкрепа, (при суициден риск или риск от самонараняване и др.);
    - При работа с дете;
    - При работа с лице с психиатричен проблем;
    - При работа с лице със зависимост.

Процедурите са включени в обучението на социалните работници:

- Работата на социалните работници се отчита и разпределя по време на организационно-административни екипни сбирки най-малко веднъж седмично;
- Когато пострадалото лице е чужд гражданин, се осигурява превод на разбираем за него език;
- Социалните работници работят в тясно взаимодействие с другите експерти, ангажирани с подкрепата на лицето – психолог, адвокат, лекар, представители на ОЗД, ДСП и др.;
- Социалната работа по случаите на трафик продължава до изчерпване на заявката на клиентите;
- Основен принцип на работа е организирането на мултидисциплинарни срещи във връзка с работата по случаите. Срещите се протоколират и клиентите получават пълна информация за резултатите от тях. Препоръчително е мултидисциплинарните срещи да се провеждат съвместно със засегнатото лице;
- Съществува процедура за отпускане на хуманитарна помощ. Лицата подписват декларация за материалната помощ, която са получили.;
- Съществува процедура за насочване на лицата към други служби и организации, която включва:
  - Постигане на информирано съгласие от лицето да бъде насочено към друга организация;
  - Осъществяване на предварителен контакт с приемащата организация;
  - Изготвяне на документация във връзка с насочването, която съдържа само необходимата информация за работа по случая; предоставяне на необходимата информация за лицето, жертва на трафик с неговото съгласие.
  - Придружаване на лицето до приемащата организация, ако е необходимо;
  - Обратна връзка от приемащата организация и проследяване на случая.
- Информацията за лицето се предоставя в писмен вид на приемащата организация. В случаи на спешност се допуска и устно насочване;

- Организацията на работата е изложена в „Правилник за работата на Програмата за социална подкрепа“, с който са запознати всички социални работници.

4. Персонал и управление

- Персоналът на Програмата за социална подкрепа работи в екип и спазва принципите на екипната работа:

- Споделена отговорност;
- Разпределяне на роли и задачи;
- Екипни сбирки;
- Открита и достъпна комуникация;
- Навременна обратна връзка.

- Екипът на социалната програма се състои от клинични социални работници и социални работници, преминали специализирано обучение;

- Като клинични социални работници могат да бъдат назначавани лица с хуманитарно образование (минимум бакалавърска степен) в специалностите клинична социална работа, социални дейности, социална педагогика, психология;

- Работата на социалните работници се ръководи от координатор;

- Съществуват процедура и критерии за подбор на персонала;

- Въвеждащото обучение на клиничните социални работници включва следните области:

- **Основни знания за явлението трафик на хора** и неговите жертви; умения за идентифициране на жертви на трафик;
- **Умения за работа с хора в стрес или преживели тежка психична травма** – умения за подкрепа, проява на толерантност и разбиране, спазване на личните граници и пространство, разбиране на поведението и емоционалните прояви;
- **Оценка на нуждите и разработване на план за сигурност и действие;**
- **Насочване;** умения за насочване и добро познаване на институциите, предоставящи различни форми на помощ и подкрепа; познаване на нормативната база;
- **Познаване на възможностите за подкрепа, които дават българското законодателство и нормативна база.** Познаване на НМН, ЗБТХ, ЗЗДН, ЗЗД, Координационния механизъм за рефериране и обгрижване на случаи на непридружени деца и деца – жертва на трафик, завръщащи се от чужбина, ЗПФКПП, ЗУБ, ЗЧРБ, ЗСП, ППЗСП и др.;

- Социалните работници ползват индивидуална супервизия или консултации.

Препоръчително е:

- Въвеждащото обучение на новите социални работници се провежда на няколко етапа:

- Интензивен интерактивен обучителен семинар;
- Наблюдение на работата от по-опитните социални работници или назначаване на наставник от екипа за определен период от време;
- Участие в семинари и уъркшопи за екипа за социална подкрепа по различни теми, свързани с консултирането на жертви на трафик и техните близки;

- Надграждащо обучение на екипа по проблеми от практиката се организира на всеки 6 месеца;

- Редовно се провеждат административни сбирки на екипа на Центъра;
- За дейностите по социална подкрепа се привличат доброволци и стажанти.

5. Съхраняване на информацията

- Информация за социалната подкрепа се съхранява в личното дело на лицето;
- Информацията се организира и попълва от водещия на случая;
- Информацията за социална подкрепа включва:
  - Описание и оценка на конкретната проблемна ситуация;
  - История на проблема;
  - Заявените нужди на клиента;
  - Оценените от водещия на случая нужди;
  - Стратегия и план за работа по случая;
  - Договор за социална услуга;
  - Служби, специалисти и институции, с които е направена връзка по случая;
  - Копия на съпътстващи документи;
  - Бележки за текущата работа по случая;
  - Протоколи от работни срещи по случая.

6. Държавни документи

- Правилник за приютите за временно настаняване и Центровете за закрила и помощ за жертвите на трафика на хора (обн. ДВ. бр.19 от 9 март 2004 г.)
- ЗСП;
- ППЗСП;
- ЗЗД;
- ППЗЗД.

7. Оценяване на услугата

- Налични детайлни оценки на потребностите и разработен план за работа;
- Качествена оценка на постигнатите цели – описание на резултатите;
- Осъществени мултидисциплинарни срещи и създадени мултидисциплинарни екипи в подкрепа на случая;
  - Брой часове социална работа;
  - Брой и вид осъществени насочвания към релевантни служби и институции и резултати от тях;
  - Обратна връзка от самите клиенти;
  - Информация от проследяването на случая;
  - Обратна връзка от други професионалисти;
  - Обратна връзка от индивидуална и групова супервизия.

8. Отговорности

- Организацията, доставчик на услугата, в лицето на нейното ръководство носи отговорност за качеството на услугата;
- Отговорност за оценката, планирането и качествено изпълнение на директната работа носи водещият на конкретния случай;

- Отговорност за организацията и разпределението на работата между членовете на екипа и проследяване на нейното изпълнение носи координаторът;
- Отговорност за поддържане на качеството на работа носят супервизорите чрез предоставяне на обратна връзка за силните и слаби страни в изпълнението на работата и за областите, които имат нужда от подобрение.

6.2. ПРЕПОРЪКИ ЗА ДОБРА РАБОТА ЗА СОЦИАЛНИ РАБОТНИЦИ

По време на настаняването на жертвите в подслони/кризисни центрове и особено по време на периода за размисъл, социалните работници трябва:

- Да информират жертвите за техните права;
- Да информират жертвите за нуждата от събиране и съхранение на доказателства за материалните щети, причинени от престъплението, за да се претендира за компенсация;
- Да помагат на жертвите своевременно да подават искове за замразяване активите на обвиняемия;
- Да помагат на жертвите да попълват необходимите документи за правна помощ.

Социалният работник, работещ по случаи на трафик на хора, трябва да бъде наясно с всички права, които жертвите на трафик имат и да предоставя информация за тях, а именно: достъп до правна помощ, правото на информация, правото да не сътрудничат с властите, правото на защита на личната свобода и сигурност, правото на обезщетение, правото на непроследване и ненаказване, правото на защита като свидетели и достойно отношение, правото на защита на физическата неприкосновеност, правото на обезщетение, правото на период за размисъл, правото на временно разрешително за пребиваване, правото на незадържане на трафикираните лица, на репатриране и гаранции за нерепатриране.

6.2.1. ДОСТЪП ДО ПРАВНА ПОМОЩ

Според Закона за подпомагане и финансова компенсация на пострадали от престъпления, социалните работници са длъжни да информират жертвите на трафик за правото им да бъдат консултирани и представлявани от адвокат. Ако не могат да си позволят да наемат адвокат на собствени разноски, имат правото на *ex officio* (държавно финансиран) адвокат, при условие, че предоставят доказателства за ниски доходи по смисъла на Закона за правната помощ. Това важи за наказателните и гражданските производства.

Правото на жертвата на правна помощ възниква от момента на идентификация като жертва. Според чл.75 от Наказателно-процесуалния кодекс, правото на жертвата да бъде представлявана в наказателните производства възниква от момента, в който тя реши да сътрудничи на разследващите органи.

Правната помощ е първична – консултации и изготвяне на документи, както и пълна – правно представителство пред разследващите органи и пред съда в открити заседания.

Информация за правото на правна помощ трябва да бъде предоставена устно или писмено, на език, разбираем за жертвата.

Процедурата по подаване на иск за обезщетение е описана в Наказателно-процесуалния кодекс. Ако жертвата не може да подаде иск за обезщетение по време на наказателното производство или е на мнение, че присъденото обезщетение не покрива всички нанесени щети, тя/той има

правото да подаде нов иск по силата на Закона за задълженията и договорите пред граждански съд. Процедурата е описана в Гражданско-процесуалния кодекс.

6.2.2. ПРАВОТО НА ИНФОРМАЦИЯ

Първият контакт с жертви на трафик най-често е с представители на НПО – оператори на горещи телефонни линии или социални работници. НПО са упълномощени да разпознават жертви на трафик и са отговорни за предоставянето на информация за правата им, които възникват в следствие на техния статут на „жертва на трафик“ (чл.6 от Закона за подпомагане и финансова компенсация на пострадали от престъпления). На практика, смята се, че жертвите са способни да решат дали да сътрудничат с властите, след като получат психологическа подкрепа и/или са емоционално стабилни.

В момента, в който жертвата е идентифицирана като такава, тя/той трябва да бъде информирана за първата група права, които възникват в следствие на това:

- Правото на период за размисъл;
- За продължителността на периода за размисъл – 1 месец;
- Правото на психологическа помощ и правна подкрепа по време на периода за размисъл;
- Правото да бъде настанена в подслон за периода на наказателното производство, ако тя/той сътрудничи на властите (съобщи за престъплението);
- Правото на финансово обезщетение за материални щети от Държавния фонд.

6.2.3. ПРАВОТО НА ОТКАЗ ЗА СЪТРУДНИЧЕСТВО С ПРАВОПРИЛАГАЩИТЕ ОРГАНИ

Правото на отказ за сътрудничество не предполага общото право на свидетелите да откажат да отговарят на въпроси. То е по-основно право и има две значения. Първо, жертвата може да се въздържи от докладване за престъплението на властите и от образуване на наказателно производство срещу трафиканта. Второ, ако съдебното производство вече е образувано от страна на властите, жертвата може да откаже да дава показания.

Правото на отказ от сътрудничество не е изрично предвидено, но известен брой правни постановления налагат неговото съществуване чрез предоставяне на някои привилегии на жертвите на трафик, които се съгласят да сътрудничат. Например, чл.25 от Закона за борба с трафика на хора постановява, че жертвите на трафик, които „изразят съгласието си да сътрудничат“ ще получат привилегии. Също така, чл.15(5) и 17(3) от Закона за подпомагане и финансова компенсация на пострадали от престъпления предвиждат присъждането на привилегии, ако жертвата е склонна да съобщи за престъплението на съответните власти.

Няма изрични последици произлизащи от отказа за сътрудничество с разследването. В действителност, веднъж извикана да дава показания, жертвата не е освободена от задължението си да се срещне с разследващия прокурор. Дори обратното, с неявяването си, тя рискува да ѝ бъде наложена глоба или да бъде доведена с полиция. Но при срещата си с разследващия полицай, жертвата може да декларира, че ще използва правото си да не сътрудничи, с което даването на показания ще приключи. Протоколите от тези твърдения няма да бъдат включени в следственото дело и следва да бъде гарантирано, че обвиняемите няма да научат за тях, както и че жертвата няма да бъде включена в списъка на свидетелите.

6.2.4. ПРАВОТО НА ЗАЩИТА НА ЛИЧНАТА НЕПРИКОСНОВЕНОСТ И СИГУРНОСТ

Лична неприкосновеност

Социалните работници трябва да обяснят на жертвите, че българското законодателство предвижда две специални мерки за защита на личната им свобода – забрана за фотографиране/видеозаснемане и недопускане на обществеността.

Член 32(2) от Конституцията постановява, че всеки има правото на зачитане на нейния/неговия личен живот: „Никой не може да бъде следен, фотографиран, филмиран, записван или подлаган на други подобни действия без негово знание или въпреки неговото изрично несъгласие“. Въз основа на това постановление, съдът може да забрани използването на фото и видео камери в съдебната зала. Не може да забрани обаче присъствието на журналисти.

Член 263(2) от Наказателно-процесуалния кодекс предвижда недопускане на обществеността до съдебната зала (разглеждане на делото при закрити врати). Принципно, дело касаещо сексуална експлоатация се разглежда при закрити врати и само лица, определени от закона следва да бъдат присъстващи, без присъствието на журналисти, роднини или други трети лица. Тази мярка е широко прилагана в практиката на съда, в случаи на трафик с цел сексуална експлоатация. Друга правна основа за провеждане на делото при закрити врати е когато на свидетелите по делото се ползват със скрита самоличност.

Член 262 от Наказателно-процесуалния кодекс предвижда: „Разглеждането на делото или извършването на отделни съдопроизводствени действия става при закрити врати, когато това се налага за запазване ... на нравствеността, както и в случаите на [свидетел със скрита самоличност]. Разпоредбата може да се приложи и когато това е необходимо, за да се предотврати разгласяването на факти от интимния живот на гражданите.“

Съдът прилага разпоредбите за изслушване при закрити врати по своя собствена инициатива, без да е необходима изрична молба от името на жертвата и от адвоката.

Сигурност: скрита самоличност и полицейски ескорт

Социалните работници трябва да обяснят на жертвите, че Наказателно-процесуалния кодекс предвижда две основни мерки за сигурност – скрита самоличност на жертвите-свидетели и физическа защита (охрана). Ако те не са достатъчни, тогава могат да се наложат мерки по Закона за защита на лица, застрашени във връзка с наказателно производство, най-крайната от които е цялостна промяна на самоличността.

Тайна самоличност

Тази мярка се прилага по молба на жертвите, обикновено когато заявят пред прокурора, че се са притеснени или се страхуват. Тя е заложена в член 123(2)2 от Наказателно-процесуалния кодекс. Името, адресът и друга лична информация на свидетелите с тайна самоличност не се разкриват в документацията по делото, а вместо това жертвата се идентифицира чрез номер. Има специален начин, по който ответникът задава въпроси на такива свидетели, без да ги вижда или чува. Разпитът също е специфичен и за разследващите власти. Следователят и съдията следва да бъдат специално обучени. Въпросите трябва да бъдат формулирани по начин, който прикрива обстоятелствата по делото и същевременно да не позволяват разкриване на самоличността на свидетелите. Водещият разпита трябва да демонстрира високо ниво на професионализъм и да задава въпроси по начин, който доказва фактическата обстановка и същевременно пречи на ответника да научи кой е свидетеля.

Полицейски ескорт

Полицейските ескорти до съдебни заседания са възможни по силата на член 123(2)1 от Наказателно-процесуалния кодекс. Полицейските служители могат да бъдат назначени като защитна мярка на конкретен свидетел по член 123(2)1 и като „временна мярка за сигурност на реда в съдебното заседание“.

Програма за защита на свидетелите

Специалната Програма за защита на свидетелите е постановена в Закона за защита на лица, застрашени във връзка с наказателно производство. Мерките по тази наредба включват: физическа защита (лична, на членовете на семейството и на собствеността), временно настаняване в защитено жилище, смяна на местожителството, работата или училището, пълна промяна на самоличността. Тя се прилага за лица, които не могат да бъдат защитени със средствата, предвидени в Наказателно-процесуалния кодекс.

Сигурност: други мерки

Член 123(2)2 от Наказателно-процесуалния кодекс и член 20 от Закона за борба с трафика на хора постановяват, че личните данни на жертвата трябва да бъдат пазени в тайна и анонимността ѝ трябва да бъде гарантирана.

Запазването в тайна на адреса на потърпевшите (когато нейната/неговата самоличност не е скрита) не е изрично предвидено, а е въпрос на тактика от страна на прокурора. Тази възможност може да бъде прилагана когато са повдигнати обвинения на конкретно лице (когато има „обвиняем“). Процедурата по налагането на тази забрана може да бъде иницирана *ex officio* от прокурора или по молба на жертвата. Молбата трябва да бъде разгледана от съда в отворено заседание в присъствието на страните. Забраната се прекратява след приключване на съдебния процес с влязла в сила присъда или когато производството е приключило на друго основание.

Член 139(8) и 141 от Наказателно-процесуалния кодекс предвиждат изслушването на жертвата чрез аудио или видео връзка. Аудио връзката не е прилагана на практика, тъй като усилията, необходими за организацията на аудио връзката са същите за осъществяването на видео връзка, което по-пълно задоволява интересите на съда. Следователно, при необходимост, съдиите организират видео връзка. Тези разпоредби не се прилагат автоматично, а по молба на жертвата. Жертвата трябва да мотивира това искане добре и съдът трябва да даде ясни причини защо го позволява, така че правата на защитата не са нарушени.

6.2.5. ПРАВОТО НА ЗАЩИТА НА СВИДЕТЕЛИТЕ

В българското законодателство няма специални постановления по отношение на правото на жертвите-свидетели да бъдат третирани с уважение и достойнство по време на наказателния процес. Общите конституционни норми налагат идеята, че „...Всеки има право на защита срещу незаконна намеса в личния и семейния му живот и срещу посегателство върху неговата чест, достойнство и добро име“. (Конституция на РБ, Член 32(1)).

Досъдебно производство

В Наказателно-процесуалния кодекс не съществуват изрични изисквания, касаещи провеждането на досъдебния разпит на жертвата и формулирането на въпроси към нея. Член 139(2) накратко обобщава, че следователят „поканва свидетеля да даде добросъвестно показания“.

Социалните работници трябва да обяснят на жертвите, че им е позволено да бъдат придружени по време на разпитите от човек, на който имат вяра. Жертвите трябва да бъдат информирани, че полицията не трябва да ги привиква за разпит заедно със заподозрения на същата дата, с цел да се избегне срещата им в полицейския участък.

Правото на жертвата да бъде третирана с уважение и достойнство отговаря на задълженията на властите да сведат до минимум броя на разпитите. На теория, полицейските служители биват обучени, че задаваните въпроси не трябва да са подвеждащи и накърняващи личното достойнство. Във всички случаи, въпросите не трябва да са травмиращи. На практика обаче, тези инструкции не винаги са спазвани. Поради тези причини, социалните работници, които придружават жертвите на разпит в полицейските управления, трябва да внимават разследващите власти да не използват вулгарен език и да не се отнасят неуважително като обвиняват жертвите за това, че са допринесли за положението си.

Съдебен процес

Социалните работници трябва да обясняват на жертвите, че по време на съдебното производство председателят на съда има водеща роля в поддържането на реда в съдебната зала и спазването на правата на всички участници, включително на жертвите.

Заплахи, обиди, сплашване и друг вид нападки представляват нарушения на реда в съдебната зала.

Съгласно действащото законодателство, жертвата е длъжна да се яви в съдебно заседание и когато е призована за разпит, тя/той може да разчита на някои от представените по-горе причини, например, да откаже да даде изявления или да твърди, че не може си спомни нещо.

6.2.6. ПРАВОТО НА ЗАЩИТА НА ФИЗИЧЕСКАТА НЕПРИКОСНОВЕНОСТ

Жертвите имат право на защита на физическата неприкосновеност. Те трябва да дадат информираното си съгласие за каквито и да са медицински или други прегледи и изследвания.

Член 87(1) от Закона за здравето постановява, че „[м]едицински интервенции трябва да бъдат провеждани след изразено информирано съгласие на пациента“. По-специално, член 144(2) от Наказателно-процесуалния кодекс предвижда, че медицинският преглед е задължителен, когато престъплението е причинило телесни наранявания и са налице съмнения за характера на телесната повреда.

Тестовите за ХИВ не са задължителни, но могат да послужат за метод на разследване по конкретен казус.

6.2.7. ПРАВОТО НА ОБЕЗЩЕТИЕ

В самото начало, възможно е да се търси парично обезщетение за имуществени и неимуществени щети, като част от наказателното производство, които се заплащат от осъденото лице. Ако е влязла в сила присъда за обезщетение, жертвата сама е отговорна за изпълнението на решението на съда.

Няма държавен орган, който да следи за фактическото изплащане на присъденото обезщетение на жертвата. Изпълнителният лист, издаден от съда, трябва да се представи на частен съдебен

изпълнител, който инициира производство за разследване на имуществото на ответника и събиране на дълга.

Държавата няма задължение да събира обезщетението от името на жертвата. Следствието и жертвата имат правото да изискат от съда да замрази активите на обвиняемия по време на досъдебния и съдебен процес, за да се гарантира вземането на обезщетение.

На теория е възможно да се предяви иск за обезщетение за материални и нематериални щети, чрез гражданско производство, за да бъдат платени от нарушителя.

И накрая, създаден е Държавен фонд, към който жертвите могат да кандидатстват за държавно обезщетение за материални щети. Член 6 от Закона за подпомагане и финансова компенсация на пострадали от престъпления задължава НПО да информират жертвите за тази възможност.

Фондът е предназначен за жертви на сериозни умишлени престъпления, които са причинили смърт или сериозни телесни повреди, изнасилване, трафик на хора и престъпления, извършени от организирани престъпни групи. Български граждани, граждани на други държави от ЕС и на държави извън ЕС могат да кандидатстват за този фонд. Обезщетение може да се присъди дори ако трафикантът не е известен и при прекратяване на разследването поради провала на властите да идентифицират извършителя. Също така, обезщетение може да се присъди, ако трафикантът е известен, но разследването е приключило защото, например, законовия срок е изтекъл или трафикантът е починал.

Следните разходи могат да бъдат компенсирани в рамките на държавната схема: медицинско лечение (лекарства и прегледи); таксата, платена на адвокат, в случай, че жертвата не е кандидатствала за правна помощ, други съдебни такси, или отнети доходи.

Фондът компенсира суми между 250 и 5000 лева (125 – 2500 Евро). Заявлението се разглежда, не от съда, а от комисия от експерти, която решава в закрито съдебно заседание въз основа на писмени доказателства. Например, касов бон за платени лекарства и прегледи, билети за пътуване, фактури, трудов договор и т.н.

6.2.8. НЕПРЕСЛЕДВАНЕ И НЕНАКАЗВАНЕ НА ТРАФИКИРАНИ ЛИЦА

Член 16(а) от Наказателния кодекс съдържа разпоредба, която гарантира, че жертвите не се преследват от закона и не се наказват за престъпления, извършени като пряк резултат от въвличането им в трафик на хора.

„Не е виновно извършено деянието, което е осъществено от лице, пострадало от трафик на хора, когато е било принудено да го осъществи в пряка връзка с това му качество“.

6.2.9. НЕЗАДЪРЖАНЕ НА ТРАФИКИРАНИ ЛИЦА

Член 16(а) от Наказателния кодекс съдържа разпоредба, която гарантира, че жертвите не се задържат за престъпления, извършени като пряк резултат от въвличането им в трафик на хора.

„Не е виновно извършено деянието, което е осъществено от лице, пострадало от трафик на хора, когато е било принудено да го осъществи в пряка връзка с това му качество“.

6.2.10. ПЕРИОД НА РАЗМИСЪЛ, ВРЕМЕННО И ХУМАНИТАРНО РАЗРЕШИТЕЛНО ЗА ПРЕБИВАВАНЕ

Период на размисъл

В България, според член 26(1) и член 9(3) от Закона за борба с трафика на хора, пълнолетните жертви имат право на период на размисъл от 1 месец. Това важи както за жертвите на вътрешен трафик, така и за тези обект на трансграничен трафик. Децата-жертви имат право на по-дълъг период на размисъл от 2 месеца, според член 26(2) от същия закон.

Социалните работници трябва да обяснят на жертвите, че имат право на достъп до безплатна психологическа и правна защита по време на периода на размисъл.

Психологическата защита може да бъде както частно финансирана (чрез НПО), така и държавно финансирана (по Закона за подпомагане и финансова компенсация на пострадали от престъпления). Когато жертвите са настанени в подслони, те биват консултирани от психолозите, които работят в тях. Друга възможност е да се обърнат към психолог на частна практика, регистриран по Закона за подпомагане и финансова компенсация на пострадали от престъпления, на който се плаща през Държавния фонд (същият държавен фонд, който заделя финансови обезщетения за материални щети). Следва да се отбележи обаче, че член 17, алинея 2, точки 2 и 3 от Закона за подпомагане и финансова компенсация на пострадали от престъпления задължава жертвите да посочат в молбата си за психологическа помощ *„датата, мястото и обстоятелствата на извършеното престъпление“*, както и *„датата, на която жертвата е информирала компетентните власти за извършеното престъпление“*.

Що се отнася до правната помощ по време на периода на размисъл, българското законодателство изрично гарантира, че жертвите на трафик ще получат държавно финансирана, първоначална правна помощ (консултация и подготовка на документи до началото на всякакви съдебни заседания). Член 22 от Закона за правната помощ гласи: *„Правната помощ по чл. 21, т. 1 (консултации за инициране на съдебно производство) е безплатна и се предоставя на... жертви на... трафик на хора, които не разполагат със средства и желаят да ползват адвокатска защита.“*

Двете форми на първична правна помощ – консултации за инициране на съдебно дело и съдействие за изготвяне на документация – включват и консултациите по време на периода за размисъл, които целят да улеснят жертвата в решенията ѝ дали да участва или не в бъдещото наказателно производство.

Тъй като правото на първична правна помощ автоматично произлиза от статута на „жертва на трафик на хора“, НПО-та трябва да предоставят на жертвата документ, който да потвърждава този факт. Това би могло да бъде, например, документ, съдържащ правата на жертвата, подписана от нея/него при първия разговор със социалните работници. С този документ, жертвата трябва да кандидатства за правна помощ под формата на консултации директно към Бюрото за правна помощ, а не пред разследващите органи. Решението следва да се вземе в период от 14 дни.

Временно разрешително за пребиваване

В България, основанията за издаване на разрешителни за пребиваване са постановени в член 25 от Закона за борба с трафика на хора. Според него, жертвите, които са готови да сътрудничат на компетентните органи за установяване на извършителите на трафика могат да получат "специален статут защита" за продължителността на наказателното производство. Има две мерки за защита: 1. Разрешение за продължително пребиваване в страната по отношение на чужди граждани, и 2.

Удължаване на срока за настаняване в приют. Член 26 от закона изисква съгласието за сътрудничество да бъде дадено от страна на жертвата в рамките на 30 дни.

Съгласно член 24, параграф 1, точка 17 от Закона за чужденците, разрешително за дългосрочно пребиваване може да се предоставя на чужденец, който е получил "специален статут на закрила" по силата на член 25 от Закона за борба с трафика на хора. Разрешението за дългосрочно пребиваване, в съответствие с член 23, параграф 3 от Закона за чужденците, е с продължителност една година или с неопределена продължителност. Подновяване на разрешителното за пребиваване е възможно в случаите, когато наказателното производство не е приключило в рамките на срока на пребиваване.

Веднъж издадени "статут на специална закрила" и разрешение за пребиваване, чуждите граждани-жертви на трафик не могат да бъдат извеждани от страната, освен ако те желаят това. Има едно изключение, обаче, в случаите, когато жертвите не разполагат с документи за самоличност и отказват да сътрудничат за тяхната идентификация (член 28, параграф 3 от Закона за борба с трафика на хора). В такива случаи, разрешение за дългосрочно пребиваване не се издава.

Хуманитарно разрешително за пребиваване

Ако завръщането в страната на произход ще компрометира живота и сигурността на чуждите граждани, те имат право да кандидатстват за убежище или за разрешително за пребиваване по хуманитарни причини. Член 9 от Закона за чужденците предвижда издаването на хуманитарен статут на чужденец, който е принуден да напусне или да остане извън държавата на произход поради реална опасност за живота му, изтезания, нечовешко или унижително отношение, както и тежки заплахи за живота му/й. Тази намеса може да възникне от действията на организация, на която държавата не може да противодейства (организирана престъпна група).

6.2.11. РЕПАТРИРАНЕ И ГАРАНЦИИ ЗА НЕРЕПАТРИРАНЕ

Жертвите могат да се завърнат в дома си по всяко време:

- Незабавно, след тяхната идентификация, ако не желаят да ползват периода на размисъл;
- След изтичането на периода за размисъл, ако решат да не сътрудничат на разследващите престъплението;
- След съгласието им да сътрудничат и при получаването на разрешително за пребиваване.

За последния случай има някои специфики. Първо, ако жертвите напуснат страната, те трябва да кандидатстват за виза, за да влязат обратно. Второ, разследващите власти могат да ги извикат за пореден разпит пред съдия, за да бъдат привиквани отново по време на съдебната фаза на производството. Това може да забави заминаването им от България. Трето, ако са необходими да се направят допълнителни изяснения на въпроси или възражения в съдебната фаза, жертвите трябва да са подготвени за участие във видео конферентна връзка.

Преди жертвата да напусне страната, властите трябва да издадат решение за репатриране, което съдържа оценка на риска за нейната/неговата сигурност.

VII. РОЛЯТА НА ДОСТАВЧИЦИТЕ НА ЗДРАВНИ УСЛУГИ ПРИ СЛУЧАИ С ТРАФИК НА ХОРА

7.1. ПРАВНА РАМКА И КОНТЕКСТ

За доставчиците на здравни услуги, трафикът на хора се разглежда като много сериозен риск за здравето, защото трафикът, както и други форми на насилие, се асоциира с физическа и психическа травма. Характеристиките на трафика на хора показват, че няма район по света, който да е свободен от тази форма на насилие и експлоатация.

Лице, което предоставя здравни услуги и е чувствително към проблема може да изиграе важна роля в подкрепата и отношението към жертви на трафик, следователно защитавайки ги от ревиктимизация.

Жертва на трафик може да се обърне първо към здравно лице за помощ и подкрепа, особено в случаи на нанесени телесни повреди или при наличието на болест. Следователно, при среща с жертва на трафик, специалистът разполага с уникална възможност да предостави ценна медицинска помощ и насоки, които биха били първите стъпки на потърпевшите към сигурност и възстановяване.

Трафикиранията лица често се сблъскват с дискриминация и пренебрежително отношение. Техният достъп до здравни услуги е ограничен. В същото време, всички жертви на трафик имат право на здравна подкрепа и помощ, основана на правата на човека и хуманитарните принципи и зависи от конкретния специалист да приложи най-подходящите средства за индивидуално лечение. Общата практика показва, че повечето хора, които са обект на трафик, търпят риск за здравето си преди, по време, дори след края на периода на експлоатация. Тъй като трафикът на хора най-добре се разбира като процес, започнал с фазата на набиране, последван от фаза на трансфер и фаза на експлоатация, трябва да се отбележи, че всеки етап от този цикъл, носи рискове за здравето на индивида, както и възможности за доставчиците на здравни услуги да се намесят с информация, помощ и подкрепа.

След като човек има осигурен достъп до грижи, той се нуждае от уверение, че не е виновен за това, което се е случило с него. Нуждае се и от възвръщане на чувството, че е уважаван и приет. Някои от случаите могат да бъдат особено сложни и могат да представляват илючителни предизвикателства по време на работата с жертвите на трафик. В такива случаи, доставчиците на здравни услуги, могат да установят, че техните пациенти не спазват часовете за посещение и не следват предписаното лечение, или че нуждите на пациентите им са свързани с различни от медицинските нужди, които биха могли да бъдат предмет на работа на други доставчици на услуги.

Диагностицирането на здравните потребности на жертвите на трафик е често сложно, тъй като техните симптоми обикновено отразяват кумулативния ефект на здравния риск, с който те се сблъскват в процеса на трафик. Те включват: главоболие, умора, виене на свят, загуба на паметта, инфекции, предавани по полов път, коремни болки, болки в гърба, проблеми със зъбите, загуба на тегло, хранителни разстройства, нарушения на съня и безсъние¹.

Осигуряване на медицинска помощ на жертвите на трафик, изисква специално внимание към здравето, безопасността и благосъстоянието на индивида. Жертвите имат нуждата да си възвърнат чувството на сигурност, достойнство и контрол върху телата и живота си. Те също трябва да бъдат насърчавани да търсят информация, да използват специализираните услуги, предоставяни от държавата и да се търсят възможности за реинтеграция в обществото.

---

¹ http://publications.iom.int/bookstore/index.php?main_page=product_info&products_id=510

7.2. ПРЕПОРЪКИ ЗА ДОБРИ ПРАКТИКИ

Набор от водещи принципи при работата с жертви на трафик следва да бъде спазван от доставчиците на здравни услуги:

- Следвайте препоръките на СЗО;
- Считайте всеки контакт с жертва на трафик за потенциална стъпка към подобряване на тяхното здраве;
- Получавайте тяхното доброволно и информирано съгласие за всяка процедура;
- Сигурността на жертвите трябва да е приоритет;
- Осигурете поверителност и неприкосновеност на жертвите и техните семейства;
- Избягвайте информирането на други власти, само при дадено съгласие от жертвата;
- Дръжте медицинското досие на жертвата на защитено място;
- Предоставяйте здравни грижи по недискриминационен начин;
- Предоставяйте информация по разбираем начин;
- Уважавайте правата, изборите и достойнството на жертвите;
- Бъдете подготвени с подходяща информация за насочване към услуги, предоставяни в страната/района, както и за доставчиците на тези услуги;
- Сътруднете си с налични доставчици на услуги;
- Следвайте Наръчника за насочване на УНИЦЕФ за защита правата на децата, жертви на трафик в Европа, когато деца са жертвите².

VIII. ТРАФИКЪТ НА ХОРА – БАРИЕРИ И ВЪЗМОЖНОСТИ

8.1. КОНТЕКСТ

През септември 2014 г., въпросник за интервюиране на жертвите на трафика на хора е разработен в рамките на проекта, фокусиран върху отношението към пострадалите. Въпросите включваха информация за пола и възрастта на жертвите, тип експлоатация, социална среда, развитие и мотивация, дали са участвали в съдебни производства, какви са били техните проблеми по време на фазата на разследване - методи на разпит, брой разпити, какви въпроси са им задавани, какви са били техните проблеми по време на съдебната фаза, като продължителността на наказателното производство и техния "статут на жертва", какви са проблемите с правата на жертвата, какви са пречките за тяхната реинтеграция.

Основната цел на изследването беше да се събере информация за процеса на превръщане на жертва на трафик, за бариерите пред жертвите в опитите им да се измъкнат от мрежите за трафик и от ситуацията на трафик с цел сексуална експлоатация, както и за да събере информация за възможностите пред жертвите.

Сериозен брой интервюирани жертви твърдят, че доброволно са се съгласили с условията на трафикантите за "работа" - да им дават половината от приходите, които са получили от продажбата на секс. Те споделят, че са имали споразумение да водят клиенти на определени места, като например хотел или къщи. **Твърдят, че са знаели за характера на дейността, в която са били включени и отричат да са били насилствено принуждавани да участват в тези незаконни действия. Някои от тях описват, че първоначално сами са потърсили трафикантите, след като**

² http://publications.iom.int/bookstore/index.php?main_page=product_info&products_id=510

прочитат реклама от вестник за работа като момиче за ескорт, а други, че са научили от приятели. Въпреки това, в по-голямата част от случаите, жертвите крият истинската връзка с насилника от страх за своя живот и този на семейството им. Някои от тях споделят, че трафикантите са били агресивни, груби, незачитащи и налагащи пълен контрол над живота и благополучието им, несъобразяващи се с техните чувства и желания. Трафикантите гледат на проституиращите жени като средство да натрупат големи суми пари; обективизират на жените; имат пренебрежително отношение; разделят ги на "евтини" и "скъпи", в зависимост от външния им вид.

Отчетен период: Септември 2014г. - април 2015г.

Брой на интервюираните жертви: 19 (жени)

Брой на случаите, в които има замесени жертви: 7 случая на трафик на хора с цел проституция

Споделени проблеми по време на периода на разследване:

- **Методи на разпит**

Полицейските служители, работещи на терен, провеждат хиляди първоначални разговори с жертвите. Често, първоначалните разговори обхващат голям спектър от информация, изисквана от жертвите относно трафикантите, местонахождението им, методите на набиране и транспортиране, другите участници в кръга на трафик, т.н. Следователно, власите провеждат класически разпит, целящ да се съберат данни за извършителите и престъплението, независимо от факта, че тези „изявления“ не могат да се използват за доказателства, а само обезпокояват жертвите без положителни резултати нито за производството, нито за самите жертви.

- **Брой разпити**

Естествено продължение на невъзможността на полицията да разграничи в трафикирания човек жертвата и свидетеля, е тяхната абсолютна липса на чувствителност към броя на проведените разпити. Следователно, власите привикват жертвата за допълнителен разпит когато преценят, че информация липсва. По време на съдебния процес, жертвата е извикана отново за отворено изслушване в съдебната зала, където тя/той отново излагат същата история пред съдия.

- **Информация**

След идентифицирането на жертвата, властите имат задължението по Закона за борба с трафика на хора, да информират жертвите за основните им права като правото на период на размисъл, правото на безплатна правна помощ и процедурата по получаването ѝ, правото на обезщетение и съответните органи, към които да се обърне и т.н. Но на практика, информирането на жертвите се случва много рядко и те научават за основните си права през други жертви или понякога от социални работници. Случва се да не научат за тях въобще.

Срещнати проблеми по време на съдебния процес

- **Времетраене на наказателното производство**

Друг проблем, с който жертвата се сблъсква е прекомерно дългото досъдебно и/или съдебно производство. Някои случаи траят с години.

- **Статута на жертва**

1. Правото на „идентифицираната“ жертва в значението на Националния механизъм за насочване и подпомагане на жертви на трафик;
2. Правото на държавно финансирано обезщетение за материални щети;

3. Правата на „жертва“ и „свидетел“ в значението на Наказателно-процесуалния кодекс;
4. Правото да се претендира обезщетение за материални и нематериални щети от трафиканта.
Повечето жертви не са разпознати като такива и не получават „статут на жертва“.

Проблеми с правата на жертвите:

Обикновено, жертвите не са информирани за правата си, не получават правна помощ, не са информирани за правото им да сътрудничат на властите, за периода на размисъл, за правото им на лична неприкосновеност и сигурност, тяхната лична физическа неприкосновеност не е спазвана, не са защитени като свидетели, не се отнасят към тях с уважение и достойнство, не получават обезщетение.

8.2. ПРЕПОРЪКИ

- Жертвите трябва да бъдат информирани по подходящ начин за правата си още от самото начало на делото - от полицията, прокуратурата, адвокатите - и трябва да бъдат подкрепени, за да участват в съдебното производство като ишци и не само като свидетели.
- Органите на следствието и прокуратурата трябва да бъдат обучени да информират жертвите на трафик за тяхното право да бъдат представлявани от адвокат;
- Предоставяната държавна правна помощ за жертвите, чрез Закона за правната помощ, трябва да бъде стандартизирана за участието на жертвите на трафик в съдебното производство;
- Отделен регистър за адвокати, които желаят да предоставят безплатна правна помощ на жертвите на трафик в наказателното производство следва да бъде установен в рамките на адвокатските колегии;
- Органите на следствието и прокуратурата трябва да бъдат обучени да информират жертвите на трафик правилно, в устен разговор и на разбираем език, за същността и последствията от тяхното право да предявят иск за обезщетение;
- Законът за обезщетение следва да бъде изменен, за да включи финансова компенсация за морални щети;
- Размерът на обезщетението придобито от държавата от трафиканти, въз основа на влезли в сила съдебни решения, трябва да се увеличи значително;
- Повторни разпити трябва да се избягват и следва да се гарантира, че жертвите са разпитвани по начин, който предполага чувствителен към жертвата подход. Освен ако не са налице конкретни причини за повторен разпит, жертвите следва да бъдат изслушани само един път в "синя стая" от експерти, подготвени за работят с жертви на трафик.

8.3. ТАБЛИЦА С ИНДИКАТОРИ ЗА БАРИЕРИТЕ И ВЪЗМОЖНОСТИТЕ ЗА РЕИНТЕГРАЦИЯ

БАРИЕРИ	ВЪЗМОЖНОСТИ
<p>Статут на жертвата / Период за размисъл</p> <p>На практика, позицията на жертвата – от страдащо лице, което получава помощ и подкрепа по време на периода за размисъл до статута на жертва/свидетел в наказателно производство е много неясна. В усилията си да научат възможно най-много за трафикантите, властите буквално насилват жертвата да дава показания без да я информират за правото ѝ на период за размисъл или сами да ѝ дават разяснения на разбираем език. Следователно, потърпевшите лица са лишени не само от период за размисъл, но и от правото им на статут на жертви, принуждавани да участват в наказателни производства само в качеството им на свидетели без да имат достъп до набор от услуги, предоставяни от държавата.</p>	<p>Гарантиране на статут на жертва / Гарантиране на период за размисъл</p> <p>Според Закона за борба с трафика на хора, при идентифицирането на жертви, те трябва да бъдат информирани за първата група от права, които имат, а именно: правото на период за размисъл, за времетраенето на този период – 1 месец, за правото на психологическа и юридическа помощ по време на периода за размисъл, за правото им на престой в подслон до края на наказателното производство, ако съдействат на властите, правото на финансово обезщетение за материални щети от Държавния фонд.</p> <p>В допълнение, според Закона за подпомагане и компенсация на пострадали от престъпления, полицията и НПО следва да информират жертвите - още при първия контакт с тях – за правото им на правна помощ и организациите, където могат да я потърсят, условията и процедурите за получаване на безплатна правна помощ, за институциите, където могат да съобщят за престъплението, за процедурите след подаването на жалбата, правата им по време на съдебния процес, организациите, които могат да защитят тях и техните близки.</p> <p>Ефективната употреба на статуса на жертва е предпоставка за ефективна реинтеграция в бъдеще.</p>
<p>Липса на информация</p> <p>След идентифицирането на жертвата, задължение на властите според Закона за борба с трафика на хора, е да информират жертвите за основните им права, като правото на период за размисъл, правото на безплатна правна помощ и за процедурите по получаването ѝ, правото на обезщетение и съответните власти, към които да се обърне</p>	<p>Задължение за предоставяне на адекватна и навременна информация</p> <p>Жертвите имат правото на информация за статута им, правата им, съответните съдебни и административни процедури, включително и информация за налични средства и услуги за реинтеграция.</p> <p>Следователно, жертвите трябва да бъдат надлежно информирани за правата си в</p>

<p>за получаването му и пр. На практика, това е много рядко правено и жертвите научават правата си от други жертви или понякога от социални работници, но се случва и никога да не ги научат.</p>	<p>началото на работата по случая с трафик на хора. Информирването трябва да се извърши от полиция, прокуратура, адвокати, социални работници и психолози и потърпевшите трябва да бъдат подпомогнати да участват в съдебни производства не само в качеството им на свидетели, но и на частни граждански ищци, за да получат обезщетение за понесените щети. Жертвите могат да използват парите за доброто на бъдещия им живот по време на процеса на реинтеграция в обществото.</p>
<p>Методи на разпит</p> <p>Полицейските служители на първа линия провеждат голям брой разговори с жертвите. Често, тези разговори се разгръщат в по-широк контекст, в който полицаите целят да получат информация от жертвата за трафикантите, местонахождението им, методите им за набиране и транспортиране, за другите участници в кръга на трафикиране. Така на практика, властите извършват класически разпит, целящ събирането на данни за извършителите и престъплението, независимо от факта, че тези „изявления“ не могат да бъдат използвани за доказателство. Резултатът е отрицателен и за жертвите, и разследващите власти.</p>	<p>Един разпит, използващ чувствителен към жертвата подход</p> <p>Чувствителния към жертвата разпит следва да бъде осигурен на потърпевшите – един път и в т.нар. „синя стая“. Той трябва да е проведен от експерти, подготвени за работа с жертви на трафик. Проведен по този начин, разпитът следва да спести на жертвите отрицателните емоции и ревиктимизация от властите. Това ще бъде полезно в процеса на реинтеграция в обществото.</p>
<p>Брой разпити</p> <p>Естествено продължение на неспособността на полицаите да разпознаят в трафикираното лице жертвата, а не свидетеля е тяхната абсолютна безчувственост към броя разпити. По този начин, властите привикват жертвите за допълнителни разпити когато преценят, че липсва информация. Допълнителните разпити понякога включват среща с обвиняемите. По време на съдебния процес, жертвата е привиквана отново в отворено заседание в съдебната зала, където тя/той трябва да преразкаже отново същата история пред съдията.</p>	<p>Разпит, използващ чувствителен към жертвата подход</p> <p>Този вид разпит трябва да бъде осигурен на жертвата – веднъж и в „синя стая“, проведен от експерти, подготвени да работят с жертви на трафик. Този разпит трябва да спести на потърпевшите отрицателните емоции и ревиктимизация от властите, което от друга страна ще бъде полезно в процеса на реинтеграция в обществото.</p>
<p>Времетраене на наказателното производство</p> <p>Друг проблем, с който жертвите се сблъскват е прекомерното времетраене на досъдебното</p>	<p>Разумен срок на досъдебното и/или на съдебното производство</p> <p>Своевременното правосъдие е изключително</p>

<p>и/или съдебно производство. Някои случаи траят с години.</p>	<p>важно за жертвите, за да се чувстват в безопасност и защитени, за да започнат отново живота си чрез съществуващи и нови услуги и програми за реинтеграция.</p>
<p>Липса на първоначална подкрепа</p> <p>Липса на първоначална подкрепа като помощ при пристигането, първичен и подробен медицински и психологически преглед и лечение; краткосрочно намиране на подслон и съдействие за покриване на различните социални, правни и икономически нужди на жертвите.</p>	<p>Първоначална подкрепа за жертвите трябва да се осъществява от организация, която предоставя услуги за тази целева група</p> <p>Такава подкрепа може да включва помощ при пристигане, първичен и подробен медицински и психологически преглед и лечение; краткосрочно намиране на подслон и съдействие за покриване на различните социални, правни и икономически нужди на жертвите. Приемашката институция следва да положи всички усилия, за да избегне изпадането в ситуация на зависимост от страна на жертвата чрез своите програми за реинтеграция; тя трябва да помогне на жертвата да постигне нормален живот и самостоятелност.</p> <p>Дългосрочната подкрепа, обаче, е необходимост и трябва да се предоставя от неправителствени или правителствени структури.</p>
<p>Липса на индивидуален подход към жертвите</p> <p>Като цяло, властите не използват индивидуален подход, когато оценяват случаите на трафик на хора. Подходът им обикновено е формален и престожен.</p>	<p>Налагане на индивидуален подход, основан на зачитането на човешките права на жертвите</p> <p>Индивидуалният подход, основан на зачитането на човешките права на жертвите трябва да се използва от експертът, който е най-запознат със случая: полицейски служител, социален работник, психолог, служител в НПО, работещ по случая. Оценката на възможностите за реинтеграция следва да бъде ориентирана в посока най-успешни модели за реинтеграция в обществото. Няколко критерия следва да се прилагат: нуждите на жертвата (физически, емоционални, психиатрични, правни, социални, икономически), желанията ѝ, наличните възможности за всяка жертва, зависеща от нейните/неговите лични характеристики (възраст, пол, ниво на образование, трудов стаж, семейно положение), както и нивото на мотивация на жертвата. В допълнение, оценка на ситуацията също трябва да се извърши,</p>

	<p>включително за специфичната социоекономическа ситуация в страната и региона, където живее жертвата. Трябва да се проследят и съществуващите услуги и средства за реинтеграция в страната и региона. Освен това, жертвата трябва да има реалистична картина за нейните опции, за да се избегнат нереалистични очаквания, които биха имали отрицателен ефект върху процесите на реинтеграция. Към всичко това е необходим и специфичен план за реинтеграция, която всяка жертва трябва да следва.</p>
<p>Психологическа и социална подкрепа за жертвите В наказателния процес, повечето жертви се явяват в качеството им на свидетели, а не на жертви, следователно никой от тях не е подпомогнат психологически или социално по време на процеса.</p>	<p>Психологическа и/или социална подкрепа за жертвите Според Закона за защита срещу трафика на хора, когато една жертва е идентифицирана като такава, тя трябва да бъде информирана за основните ѝ права – правото на период за размисъл, времетраенето на този период – 1 месец, правото на психологическа помощ и правно консултиране по време на периода за размисъл, правото ѝ на престой в подслон за времето на наказателните производства и при съдействие на властите, правото ѝ на финансова компенсация за материални щети от Държавния фонд.</p>
<p>Правна подкрепа за жертвите Властите трябва да информират жертвите за правото им на адвокат, включително и на <i>ex officio</i> адвокат, ако те не могат да си го позволят. Но властите не изследват дали жертвата отговаря на условията за назначаване на <i>ex officio</i> адвокат – тя трябва сама да задвижи процедурата. В резултат, жертвите на трафик не получават правна помощ и не са правно представлявани пред разследващите власти и съда.</p>	<p>Задължителна правна подкрепа за жертвите Жертвите имат правото на адвокат за защита на правата им. Той следва да ги информира за ролята им в производството, да защитава интересите им, да изслушва и взема предвид мнението им в наказателния процес. Това включва и участието му в наказателни, граждански или други производства за обезщетение за нанесени щети. Осигуряването на адвокат е ключов елемент за изпълнението на механизмите за насочване и подпомагане. Така предоставяната държавна правна помощ следва да е наложена като стандарт за участието на жертвите във фазата на разследването, както и за тяхното участие в съдебния процес – наказателен и граждански.</p>
<p>Защита на личната неприкосновеност на</p>	<p>Гарантирана защита на личната</p>

<p>жертвите</p> <p>Обикновено личните данни на жертвите са използвани по време на съдебния процес. Трябва да се отбележи, че почти всички съдебни изслушвания се провеждат в открити заседания, следователно всеки присъстващ в залата може да се сдобие с данни и информация за живота на жертвата.</p>	<p>неприкосновеност на жертвите</p> <p>Жертвите имат правото на защита на личния им живот и самоличност. Те имат правото да поискат защита на самоличността им по време на наказателното производство, така че обществеността и медиите да не бъдат допускани в съдебната зала. Те също имат правото на защита с цел безопасност. Полицейските власти трябва да проучат дали безопасността и сигурността на жертвите е обезпечена, за да им гарантират плавен процес на реинтеграция в обществото.</p>
<p>Защита на сигурността на жертвите</p> <p>Обикновено, жертвите на трафик не са защитени по време на фазата на разследването, както и по време на съдебните сесии.</p>	<p>Осигуряване на сигурността и защитата на жертвите</p> <p>Конвенцията на Съвета на Европа за действие срещу трафика на хора изисква страните да вземат предвид личната сигурност и защита на жертвите. Конкретните нужди, които трябва да бъдат посрещнати са изложени в член 12. Те включват:</p> <ul style="list-style-type: none"> Адекватно и сигурно настаняване; Психологическо и материално подпомагане; Финансова помощ; Достъп до спешна медицинска помощ; Достъп до преводачески услуги; Консултиране и информиране, особено по отношение на правата на жертвите и наличните услуги, от които могат да се възползват; Помощ при упражняването на техните права в съответната фаза на наказателните производства срещу обвиняемите; Обезщетение; Достъп до образование за децата; Достъп до образование; Развиване на предприемаческа или друг вид трудова заетост; Назначаване на работа.
<p>Обезщетение</p> <p>Обикновено, жертвите на трафик не претендират за финансово обезщетение, тъй като те участват в съдебния процес само в</p>	<p>Обезщетение</p> <p>Потърпевшите от трафик лица имат правото на адекватни и ефективни средства за защита. Това включва и правото на обезщетение за</p>

<p>качеството им на свидетели. Повечето от тях не са представявани и от адвокат.</p>	<p>материални и нематериални щети. Обезщетението за щетите може да включва финансово покритие на разходите за медицинско психично и психиатрично лечение, разходи по транспорт, временна грижа за децата, временно настаняване, изгубен доход или отнети пари, изкарани от жертвата за трафикантите, съдебни такси, компенсация за нематериални щети резултат от емоционална травма, болка и страдание, претърпени от жертвата в резултат на престъплението, извършено срещу него/нея. Изисканото и получено от жертвите обезщетение може допълнително да ги подпомогне в бъдещото им ежедневие извън мрежите на трафик.</p>
<p>Липса на дългосрочна държавна помощ за реинтеграция</p> <p>Липсва дългосрочно държавно подпомагане за реинтеграция, като например медицински/психологически прегледи и лечение/консултиране на жертвите в мястото им на пребиваване; семейна медиация/консултиране; мониторинг на процеса на реинтеграция в мястото им на пребиваване; мониторинг на жилищата за настаняване и грижа за децата жертви на трафик; подпомагане за образованието - старт на училище и процес на учене; развиване на програми за професионално обучение на възрастни; консултиране и обучение за професионално ориентиране за жертвите; намиране на работа и консултиране за трудови права; осигуряване на средства за смяна на местоживеенето; осигуряване на сигурен транспорт; помощ за възстановяване на изгубени документи, като например документи за самоличност и паспорти; правна помощ по отношение на граждански въпроси (развод, имущество, гражданска отговорност); правни консултации и представителство на жертвите-свидетели в наказателния процес; поддръжка на спешни и информационни горещи телефонни линии; подsigуряване безопасността на жертвите чрез поддържането на редовен контакт с тях;</p>	<p>Дългосрочна държавна помощ за реинтеграция</p> <p>Необходимо е дългосрочно държавно подпомагане за реинтеграция, като например медицински/психологически прегледи и лечение/консултиране на жертвите в мястото им на пребиваване; семейна медиация/консултиране; мониторинг на процеса на реинтеграция в мястото им на пребиваване; мониторинг на жилищата за настаняване и грижа за децата жертви на трафик; подпомагане за образованието - старт на училище и процес на учене; развиване на програми за професионално обучение на възрастни; консултиране и обучение за професионално ориентиране за жертвите; намиране на работа и консултиране за трудови права; осигуряване на средства за смяна на местоживеенето; осигуряване на сигурен транспорт; помощ за възстановяване на изгубени документи, като например документи за самоличност и паспорти; правна помощ по отношение на граждански въпроси (развод, имущество, гражданска отговорност); правни консултации и представителство на жертвите-свидетели в наказателния процес; поддръжка на спешни и информационни горещи телефонни линии; подsigуряване безопасността на жертвите чрез поддържането на редовен контакт с тях;</p>

<p>емоционална подкрепа и подпомагане за достъп до необходими услуги; съблюдаване за спазването на правата им.</p>	<p>емоционална подкрепа и подпомагане за достъп до необходими услуги; съблюдаване за спазването на правата им.</p>
<p>Липса на дългосрочно подпомагане от НПО</p> <p>Липсва дългосрочно подпомагане на жертвите от НПО, които предоставят услуги като семейна медиация и събиране, медицинска и здравна помощ. Липсва финансова помощ (суми за реинтеграция, семейна подкрепа и сходни услуги); правна помощ; образователно и професионално обучение/чиракуване; дейности за генериране на доходи; сигурност.</p>	<p>Трябва да се гарантира дългосрочно подпомагане за реинтеграция на жертвите от НПО</p> <p>Дългосрочна подкрепа за жертвите трябва да се гарантира, за да има ефективна реинтеграция. Тя включва семейна медиация и събиране; медицински и здравни услуги; финансова помощ (суми за реинтеграция, семейна подкрепа и сходни услуги); правна помощ; образователно и професионално обучение/чиракуване; дейности за генериране на доходи; сигурност. НПО са в добра позиция не само да предоставят директна помощ на жертвите, но също да извършват или да помагат при извършването на оценка за реинтеграция, подготовка и изпълнение на реинтеграционния план. Освен това, НПО могат да изиграят ключова роля в текущите задачи по мониторинг реинтеграционния процес на жертвата.</p>

Библиография:

1. [100 Best Practices in Combating Trafficking in Persons: The Role of Civil Society](#);
2. Animus Association/La Strada Bulgaria, La Strada Social Assistance Program: Standards, Procedures and Methodology (Bulgaria, 2003);
3. [Animus Promotion of the rights of trafficked persons in Bulgaria, Romania and Slovakia with emphasis on legal support - A human rights-based approach](#);
4. [Association Foundation/La Strada Bulgaria, Trafficking in Women. Questions and Answers](#) (Bulgaria, 2002);
5. [Caring for Trafficked Persons: Guidance for Health Providers](#);
6. [Combating trafficking in human beings – Good Practices Manual for Institutions](#);
7. Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings (Warsaw 2005) - <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Word/197.doc>;
8. [Evidence-based mental health treatment for victim of human trafficking](#);
9. [From policy to practice: combating trafficking in human beings in the osce region. 2006 annual report](#);
10. [GRETA 20111](#);
11. [Guidance on representing trafficked persons in compensation claims. Toolkit on compensation for trafficked persons](#);
12. [Prevention, Education And Intervention Strategies In Combating Human Trafficking: Collaborative Efforts Producing Sustainable Action](#);
13. [Promotion of the Rights of Trafficked Persons in Bulgaria – A Human Rights Based Approach](#);
14. [Reintegration plan for Victims of trafficking in Human beings. Good practice and recommendations](#);
15. [Roots - НОВИ МЕТОДИ И ПОДХОДИ ЗА ЗАКРИЛА НА ЖЕНИТЕ ЖЕРТВИ НА ТРАФИК ИТАЛИЯ – РУМЪНИЯ – БЪЛГАРИЯ](#);
16. [United Nations Convention against Transnational Organized Crime, 2000](#);
17. United Nations Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, 1979 - <http://www.unhcr.ch/html/menu3/b/e1cedaw.htm>;
18. [Национален механизъм за насочване и подпомагане на лица, пострадали от трафик на](#);
19. [Подкрепа и реинтеграция на децата - жертви на трафик в България: законодателство, институционална рамка и политики](#);
20. [Подпомагане и реинтеграция на деца – жертви на трафик - Подобряване на политиката и практиката в страните от Европейския съюз](#);
21. [Подпомагане и реинтеграция на деца – жертви на трафик: популяризиране и оценка на добри практики в държави на произход и дестинация](#) (Идентифициране на добри практики за подпомагане и (ре)интеграция на деца – жертви на трафик);
22. [Примерни стандарти и методически указания за работа при случаи на домашно насилие в рамките на социалните услуги в общността](#);
23. [Статистическа рамка за жертвите на трафик в България](#).

Наръчникът за добри практики е създаден в рамките на проект „Трафик на хора: от изход към реинтеграция, бариери и възможности“ (HOME/2013/ISEC/AG/TNB/4000005340), изпълняван във Франция и България от Асоциация „Амикал дьо Ни“ и Фондация „Джендър алтернативи“.

*Този документ не представлява възгледите на Европейската комисия.
Интерпретациите и мненията, съдържащи се тук, са на авторите.*